

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet 45 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2000 i skilda frågor rörande främst lagstiftningen om äktenskap, partnerskap och samboende.

Utskottet avstyrker bifall till samtliga motioner, de flesta med hänvisningar till tidigare ställningstaganden och pågående lagstiftningsarbete.

Till betänkandet har fogats elva reservationer och elva särskilda yttranden.

Motionerna

2000/01:L403 av Sten Tolgfors (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att avskaffa sambolagen – lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem i enlighet med vad som anförs i motionen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ekonomiska förhållanden mellan sammanboende personer skall regleras genom frivilliga avtal i stället för i lag.

2000/01:L404 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i äktenskapsbalken så att borgerlig ändras till civil.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av äktenskapsbalken och lagen om partnerskap så att det får samma rättsverkan.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av äktenskapsbalken så att endast den civila vigselceremonin blir den juridiskt bindande.

2000/01:L407 av Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar om ändring av 1 kap. 1 § äktenskapsbalken med de ändringar som krävs i annan relevant lagstiftning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag där uppdraget som äktenskaps- och partnerskapsförrättare utgör ett förordnande.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om partnerskapsförrättare i alla kommuner.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om partnerskapsförrättare på ambassader.

2000/01:L410 av Stig Rindborg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen beslutar om sådan lagändring att lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem och lagen (1987:813) om homosexuella sambor enbart blir gällande efter avtal mellan de samboende.

2000/01:L411 av Stig Rindborg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan lagändring att staten inte missgynnar par som formaliserat sitt samliv genom att registrera partnerskap eller ingå äktenskap i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:L420 av Tuve Skånberg (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om klarläggandet av hur och i vilken utsträckning de tyska rasistiska Nürnberglagarna kom att tillämpas i Sverige.

2000/01:L422 av Tuve Skånberg (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en lagstiftning som prioriterar äktenskapet som samlevnadsform.

2000/01:L423 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i äktesbalken som innebär att dom om skilsmässa inte skall kunna överklagas.

2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap som innebär att utländska män och kvinnor boende i Sverige ges samma ovillkorliga rätt till skilsmässa som svenska medborgare.

2000/01:L424 av Britt-Marie Danestig (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med syfte att lämna förslag om hur regelsystem och lagstiftning skall utformas när det gäller kvinnor och män som är sammanboende utan gemensamma barn enligt vad i motionen anförs om behovet av konsekvens när det gäller hur man räknas som en ekonomiskt oberoende individ respektive som en gemensam ekonomisk enhet.

2000/01:L425 av Ewa Thalén Finné och Cristina Husmark Pehrsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjlighet att överlåta intjänad pension.

2000/01:L427 av Ragnwi Marcelind och Maria Larsson (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att hinderprövningens utformning bör ändras så att eventuella barn till parterna finns angivna däri.

2000/01:L430 av Christina Axelsson och Inger Segelström (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda förslag till lag om snabb bodelning då våld eller hot om våld tvingar den ena parten till skyddad identitet.

2000/01:L431 av Lena Ek (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändring av reglerna rörande bodelning när det gäller låneskuld i anledning av skilsmässa.

2000/01:L432 av Cristina Husmark Pehrsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att på alla nivåer se till att kraftigt minimera att unga under 18 år ingår äktenskap.

2000/01:L435 av Alf Svensson och Per Landgren (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en värdekommission.

2000/01:L437 av Carina Ohlsson och Monica Green (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lägsta äktenskapsålder.

2000/01:L444 av Lars Lindblad (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lagen om sambors gemensamma hem.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om äktenskapsbalken samt lagen om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan.

2000/01:L450 av Inger Segelström m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa en ny och neutral sambolagstiftning.

2000/01:L451 av Lena Ek (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjligheten att fördela och dela pensionspoäng mellan makar.

2000/01:L454 av Siw Wittgren-Ahl m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att anknytningsvillkoren i lagen om registrerat partnerskap bör avskaffas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att trossamfund bör ges möjlighet att förrätta partnerskap.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att länsstyrelsernas förordnanden om äktenskapsförrättare och partnerskapsförrättare bör göras till ett och samma uppdrag.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utlandsmyndigheterna bör bemyndigas att förrätta partnerskap.

2000/01:L455 av Lisbeth Staaf-Igelström m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bodelning.

2000/01:L456 av Hillevi Larsson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om barnäktenskap.

2000/01:L458 av Gunilla Wahlén (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen tar initiativ till en öppen dialog om etiska dilemman mellan allmänhet, forskare och folkvalda.

2000/01:L459 av Ana Maria Narti m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om partnerskapslagens krav på svenskt medborgarskap och hemvist i Sverige.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om sammanförandet av uppdragen som förrättare av borgerlig vigsel och förrättare av partnerskapsregistrering till ett samlat uppdrag.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjligheten att ingå partnerskap på Sveriges ambassader.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en internationellt privaträttslig konvention om partnerskap.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ny sambolagstiftning som behandlar homosexuella och heterosexuella sambor lika.

2000/01:Ju724 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avskaffande av anknytningsvillkoret i lagen om registrerat partnerskap.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjlighet att ingå partnerskap på svenska ambassader.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lagändring för att möjliggöra att trossamfund kan få rätt att förätta partnerskap.

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om terminologin i lagen om registrerat partnerskap.

2000/01:Sf228 av Tuve Skånberg (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förlänga betänketiden, för par som har barn under 16 år, från dagens halvår till ett helt år, antingen båda eller bara den ena föräldern önskar skilsmässa.

Inledning

I betänkandet behandlar utskottet 45 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2000 i skilda frågor rörande främst lagstiftningen om äktenskap, partnerskap och samboende. Motionsyrkandena gäller bl.a. äktenskaps- och partnerskapets ställning, äktenskap för homosexuella, åldersgränsen för äktenskap, hindersprövning, vigsel, partnerskapsförrättare, rätten för utländska medborgare att ingå partnerskap i Sverige, partnerskapsregistreringar utomlands, vissa frågor om äktenskapsskillnad och bodelning samt upphävande och tillämpningen av sambolagstiftningen. Ett motionsyrkande gäller en s.k. värdekommission.

Som en allmän bakgrund till de i ärendet aktuella motionsyrkandena vill utskottet erinra om att den familjerättsliga lagstiftningen varit föremål för en genomgripande omarbetning under de senaste decennierna. Efter en lång rad av delreformer på äktenskapsrättens område fattade riksdagen år 1987 beslut om att giftermålsbalken skulle ersättas med en ny balk, äktenskapsbalken (prop. 1986/87:1, bet. LU18, rskr. 159). I samband med äktenskapsbalken antog riksdagen lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (sambolagen) och senare samma år lagen (1987:813) om homosexuella sambor (prop. 1986/87:124, bet. LU28, rskr. 350). Lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1988.

Äktenskapsbalken innebar betydelsefulla förändringar, främst i fråga om fördelningen av makars egendom vid äktenskapets upplösning. Ett uttalat syfte med lagändringarna var att åstadkomma en högre grad av ekonomisk rättvisa mellan makarna vid äktenskapsskillnad. I äktenskapsbalken finns bestämmelser som innehåller de grundläggande principerna om äktenskap. Där anges bl.a. villkoren för äktenskapets ingående och upplösning. Äktenskap ingås mellan en kvinna och en man. Härigenom markeras att äktenskapet är en monogam förbindelse, som endast får ingås mellan personer av olika kön. Äktenskapsbalken innehåller också bestämmelser om vigsel. Vidare regleras makarnas ekonomiska förhållanden, och i särskilda kapitel finns förhållandevis detaljerade regler om makars skyldighet att bidra till varandras och till familjens underhåll, om giftorätt och giftorättsgods respektive enskild egendom, om gåvor mellan makar samt om bodelning.

Sambolagen är tillämplig i fråga om sådana samboförhållanden i vilka en ogift man och en ogift kvinna lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Lagen var framför allt föranledd av behovet av att tillförsäkra den svagare parten i ett samboförhållande vissa rättigheter i fråga om det gemensamma hemmet då sammanlevnaden upphör. När ett samboförhållande upplöses får samborna en giftorättsliknande rätt till delning av sådan egendom i det gemensamma hemmet som har anskaffats för gemensamt begagnande. På socialrättens område har i flera lagar införts bestämmelser som knyter an till sambobegreppet i sambolagen och ger sambor i princip samma rättigheter och skyldigheter som äkta makar. Även inom andra rättsområden förekommer det att äktenskapsliknande samlevnad likabehandlas

med äktenskap. Avsikten med sambolagen har dock inte varit att söka uppnå en med äktenskapet jämförbar reglering av samboförhållanden.

Genom lagen om homosexuella sambor har sambolagen och regler i vissa andra lagar gjorts tillämpliga också på homosexuella samboförhållanden.

När det gäller homosexuella parförhållanden beslutade riksdagen år 1994 att anta ett inom lagutskottet utarbetat förslag till lagstiftning som gör det möjligt för två personer av samma kön att registrera sitt partnerskap (bet. 1993/94:LU28, rskr. 414). Registreringen innebär att de flesta bestämmelser som gäller för äktenskap blir gällande också för registrerade partnerskap. Lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap trädde i kraft den 1 januari 1995, och genom lagen har homosexuella par fått möjlighet att trygga ett parförhållande på motsvarande sätt som står till buds för heterosexuella par. Lagstiftning om registrerat partnerskap finns också i Danmark, Norge, Island och Nederländerna.

Utskottet övergår därmed till att under skilda rubriker behandla de olika frågor som har aktualiserats i motionerna.

Äktenskapets ställning

Frågor rörande äktenskapets rättsliga ställning i förhållande till sambolagstiftningen behandlades av utskottet i samband med äktenskapsreformen år 1987. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1986/87:18 framhöll utskottet att det bör vara ett mål för lagstiftningen att äktenskapet bevaras som den normala och naturliga formen för familjebildningar för det helt övervägande antalet människor. Genom att ingå äktenskap får parterna tillgång till ett regelsystem som tillhandahåller lösningar på praktiska problem och som ger dem skydd i åtskilliga hänseenden. Trots detta, konstaterade utskottet, väljer många människor av olika skäl att sammanleva utan att ingå äktenskap. Detta förhållande måste lagstiftaren ta hänsyn till. Utrymme måste ges människorna att själva forma sitt personliga liv och bestämma vilka normer som skall gälla för deras familjeliv. Samtidigt måste det, anförde utskottet, beaktas att en ordning där människors grundläggande behov och väsentliga intressen blir sämre tillgodosedda eller helt åsidosatta enbart av den anledningen att de inte vill ingå äktenskap inte är godtagbart i ett modernt samhälle. På åtskilliga områden måste därför, framhöll utskottet vidare, eftersträvas att reglerna i sak blir enhetliga för alla sammanlevande oberoende av om samlevnaden sker i äktenskap eller inte. Vid utformningen av sådana regler är det självfallet angeläget att man inte påverkar människors val av samlevnadsform så att de förlorar på att gifta sig eller vinner på att separera. Enligt utskottets mening kunde det heller inte med fog hävdas att lagstiftningen i vårt land generellt missgynnar äktenskapet. I samma ärende strök utskottet också under att man inte bör skapa så utförliga regler för sambor att man därigenom åstadkommer vad som skulle kunna betecknas som äktenskapsliknande system av lägre dignitet.

I motion L411 begär Stig Rindborg m.fl. (m) att regeringen skall lägga fram förslag till sådana lagändringar att staten inte missgynnar par som formaliserat sitt samliv genom att registrera partnerskap eller ingå äktenskap.

Tuve Skånberg (kd) förespråkar i motion L422 ändrad lagstiftning som prioriterar äktenskapet som samlevnadsform. I motionen yrkas ett tillkännagivande därom (yrkande 1).

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen avstyrkt motionsyrkanden med samma inriktning som de nu aktuella. Våren 1999 konstaterade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 1998/99:LU18 att gällande lagstiftning i huvudsak låg i linje med de ovan redovisade uttalandena från år 1987. Vad särskilt gällde motionsyrkanden om en prioritering av äktenskapet som samlevnadsform strök utskottet under att äktenskapet, och numera även partnerskapet, utgör en institution som är överlägsen andra samlevnadsformer i fråga om bl.a. juridisk stabilitet samt att äktenskapsbalken utgör ett heltäckande juridiskt regelsystem för dem som väljer att ingå äktenskap. Mot denna bakgrund kunde utskottet inte finna annat än att lagstiftningen var utformad i enlighet med det synsätt som kom till uttryck i de då aktuella motionerna. I övrigt vidhöll utskottet uppfattningen att lagstiftningen så långt som möjligt bör vara neutral i förhållande till olika samlevnadsformer och moraluppfattningar och att det inte bör ankomma på riksdagen att styra enskilda individer i valet av samlevnadsform.

Till samma slutsatser kom utskottet våren 2000 i sitt av riksdagen godkända betänkande 1999/2000:LU16.

Enligt utskottets mening har det inte framkommit några omständigheter som bör föranleda något annat ställningstagande än det som riksdagen gjorde våren 1999 och våren 2000.

Utskottet avstyrker därmed bifall till motionerna L411 och L422 yrkande 1.

Äktenskap för personer av samma kön

I 1 kap. 1 § äktenskapsbalken föreskrivs att äktenskap ingås mellan en kvinna och en man. De som har ingått äktenskap med varandra är makar. I 1 kap. 1 § lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap föreskrivs att två personer av samma kön kan låta registrera sitt partnerskap.

I motion L404 anser Tasso Stafilidis m.fl. (v) att det är omotiverat att två personer av samma kön inte skall ha samma rättigheter och skyldigheter som två personer av motsatt kön. Därför anser motionärerna att regeringen bör ges i uppdrag att återkomma med ett förslag om att homosexuella skall kunna ingå äktenskap på samma sätt och med samma rättsverkningar som heterosexuella. I motionen begärs lagförslag som innebär att äktenskapsbalken och partnerskapslagen får samma rättsverkningar (yrkande 2).

Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) anför i motion L407 att partnerskapslagen bör ersättas av en gemensam äktenskapslag för både hetero- och homosexuella. Nuvarande ordningen legitimerar, enligt motionärernas mening, fördomar och diskrimineringar mot homosexuella. Motionärerna anser att äktenskapslagstiftningen skall ändras så att den omfattar alla former av partnerskap, såväl homosexuella som heterosexuella. I motionen yrkas att riksdagen skall besluta att ändra 1 kap. 1 § äktenskapsbalken så att äktenskap kan ingås också mellan personer av samma kön (yrkande 1).

Frågan om införande av äktenskap för personer av samma kön har behandlats i olika sammanhang under de två senaste decennierna. I proposition 1986/87:124 med förslag till lag om homosexuella sambor avvisade regeringen tanken på homosexuellt äktenskap med hänvisning till de grundmurade värderingarna i samhället om äktenskapet som en institution för familjebildningen mellan en man och en kvinna.

Utskottet delade i sitt av riksdagen godkända betänkande 1986/87:LU28 regeringens uppfattning och tillade att en lagstiftning som medger äktenskap för två personer av samma kön skulle stå i strid med den allmänna uppfattningen inom ett centralt livsområde.

När frågan om äktenskap för personer av samma kön var föremål för utskottets bedömning våren 1998 med anledning av motioner uttalade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 1997/98:LU10 att äktenskap även fortsättningsvis endast skall få ingås av en man och en kvinna. I anslutning därtill avstyrkte utskottet motionsyrkanden om att familjebegreppet skulle utvidgas till att även omfatta bi- och homosexuella med hänvisning till att begreppet familj inte är definierat i den familjerättsliga lagstiftningen och att inget hindrar att begreppet används också i homosexuella relationer.

Våren 1999 vidhöll utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 1998/99:LU18 de uppfattningar riksdagen gett uttryck för året dessförinnan och avstyrkte bifall till de då aktuella motionerna.

Utskottet anser också i dag att det inte finns skäl för riksdagen att frångå tidigare ställningstaganden i fråga om äktenskap för personer av samma kön, och utskottet avstyrker bifall till motionerna L404 yrkande 2 och L407 yrkande 1.

Åldersgränsen för äktenskap

I äldre rätt var äktenskapsåldern olika för man och kvinna. I 1734 års lag var den bestämd till 21 år för man och 15 år för kvinna. Mannens äktenskapsålder låg sedan fast ända till 1969 då den sänktes till 18 år (prop. 1968:136, bet. 1LU49). För kvinnan hade äktenskapsåldern redan tidigare höjts, 1892 till 17 år och 1916 till 18 år.

De nuvarande bestämmelserna om lägsta äktenskapsålder finns dels i äktenskapsbalken, dels i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. Lagreglerna innebär sammanfattningsvis följande.

Om någon vill ingå äktenskap inför svensk myndighet, prövas hans eller hennes rätt till detta som huvudregel enligt lagen i det land där han eller hon är medborgare. En svensk medborgare som är under 18 år och bosatt i Sverige får inte ingå äktenskap utan att tillstånd lämnats av länsstyrelsen. I 2 kap. 1 § äktenskapsbalken föreskrivs att den som är under 18 år inte får ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län där den underårige har sitt hemvist. Av 1904 års lag framgår att en svensk medborgare, som sedan minst två år har hemvist i främmande stat, har möjlighet att få sin rätt att ingå äktenskap prövad enligt lagen i den främmande staten, om den med vilken han eller hon avser att ingå äktenskap medger det. Motsvarande gäller utländska medborgare, som sedan minst två år har hemvist här i riket eller i

annan främmande stat än den han eller hon tillhör. För en utländsk medborgare som vistas i Sverige gäller således hemlandets lagar i fråga om rätten att ingå äktenskap och då också beträffande lägsta äktenskapsålder. Har en utländsk medborgare haft hemvist i Sverige i mer än två år eller i ett annat land än sitt medborgarland, har han eller hon dock i vissa fall rätt att få denna fråga prövad enligt svensk lag respektive det andra landets lag. Oavsett vilket lands lag som skall tillämpas får dock ingen som är under 15 år enligt 1 kap. 3 § 1904 års lag ingå äktenskap inför svensk myndighet utan tillstånd av länsstyrelsen.

Enligt 1 kap. 7 § 1904 års lag är ett äktenskap som ingåtts utomlands enligt utländsk lag giltigt i Sverige om det är giltigt i den stat där det ingicks eller i den stat eller i de stater där mannen och kvinnan är medborgare. Motivet för denna regel är att det skulle förorsaka problem om den som är lagligen gift i ett land inte – åtminstone som huvudregel – kunde räkna med att betraktas som gift också i andra länder.

Av 7 kap. 4 § 1904 års lag följer att en beslut som meddelats av utländsk myndighet inte får tillämpas i Sverige om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen, dvs. det skulle strida mot ordre public. Det förhållandet att en av kontrahenterna i ett äktenskap som ingåtts utomlands är mycket ung kan medföra att äktenskapet anses ogiltigt enligt de svenska ordre public-reglerna. En bedömning görs i varje särskilt fall, i första hand av de rättstillämpande myndigheterna.

I sammanhanget bör även nämnas FN-konventionen angående samtycke till, minimålder för samt registrering av äktenskap. Konventionen, som trädde i kraft år 1964, har tillträtts av bl.a. Sverige. I artikel 2 föreskrivs att stat, som är ansluten till konventionen, i sin lag skall stadga en minimiålder för äktenskaps ingående. Äktenskap får inte ingås av en person som inte har uppnått denna ålder såvida inte befrielse från ålderskravet meddelats av behörig myndighet i fall då allvarliga skäl därtill föreligger och befrielsen är i de blivande makarnas intresse. Konventionen syftar till att bringa äktenskapsrätten i samklang med FN:s stadga om den Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna.

I motion L432 anför Cristina Husmark Pehrsson (m) att barnäktenskap inte kunnat stoppas trots att svensk lag förbjuder äktenskap före 18 års ålder. Motionären pekar på att år 1999 var 367 flickor under 18 år i Sverige folkbokförda som gifta, varav 332 med utländsk härkomst. I motionen yrkas att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om vikten av att på alla nivåer se till att kraftigt minimera att unga under 18 år ingår äktenskap.

Carina Ohlsson och Monica Green (båda s) anför i motion L437 att de svenska lagreglerna om lägsta äktenskapsålder medför risk att utländska barn boende i Sverige diskrimineras. Enligt motionärerna finns flera utländska flickor som tvingats till äktenskap i sina hemländer och som sedan i Sverige har svårt att fullfölja sin skolgång. Regeringen bör, enligt motionärernas mening, se över de svenska reglerna. Under tiden som översynen pågår måste andra lagar träda in som gör det möjligt att skydda de minderåriga flickorna och ogiltigförklara äktenskap som flickorna tvingats in i. Svensk lagstiftning måste, anför motionärerna, skydda alla bosatta i Sverige anting-

en de är födda av svenska eller utländska föräldrar. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om lägsta äktenskapsålder.

I motion L456 anför Hillevi Larsson (s) att barnäktenskap inte borde få förekomma i Sverige. Som reglerna är utformade i dag gäller olika regler för svenskar och utländska medborgare. Det innebär, anför motionären vidare, att barn som ännu inte blivit svenska medborgare kan gifta sig fr.o.m. 15 års ålder. Barnäktenskap innebär ofta allvarliga problem för flickornas skolgång, och många avbryter sin skolgång i förtid. I motionen läggs fram ett antal förslag till åtgärder i syfte att förhindra barnäktenskap och yrkas att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om barnäktenskap.

Utskottet har stor förståelse för den omtanke om unga kvinnor och flickor som ligger bakom motionsyrkandena. Enligt utskottets mening kan den nuvarande 15-årsgränsen i 1904 års lag ifrågasättas. Vidare kan diskuteras om bestämmelsen i 7 kap. 4 § innebär tillräckliga möjligheter att i enskilda fall ogiltigförklara äktenskap som ingåtts utomlands av mycket unga personer. Utskottet är emellertid inte berett att inom ramen för förevarande ärende förorda några formella tillkännagivanden rörande åldersgränsen för äktenskap i internationella förhållanden. Av regeringens skrivelse 1999/2000:137, Barn – här och nu. Redogörelse för barnpolitiken i Sverige med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter, framgår nämligen att det inom Justitiedepartementet pågår en översyn av de svenska reglerna som berör frågan om lägsta äktenskapsålder i förhållanden med internationell anknytning och att resultatet av översynen kan väntas inom några år.

Därutöver måste beaktas att det av Integrationsverkets rapport Låt oss tala om flickor (Integrationsverkets rapportserie 2000:6) framgår att det är ett relativt litet antal flickor som befinner sig i en utsatt situation till följd av äktenskap, graviditet eller andra familjeskäl. Problemet kan emellertid vara stort för dem som är berörda, och i rapporten föreslås en rad åtgärder i syfte att underlätta situationen för dessa flickor. Rapporten bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Enligt utskottets mening bör resultatet av de pågående arbetena inom Regeringskansliet avvaktas och inte föregripas av några uttalanden från riksdagens sida. Nämnas kan också att problemet med barnäktenskap är uppmärksammat på nordisk nivå. Nordiska ministerrådet har publicerat en rapport, Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap i Norden.

Till saken hör också att förevarande problem inte är helt lätt att lösa lagstiftningsvägen. Sålunda kan ifrågasättas det lämpliga i att förorda en lösning som innebär att alla äktenskap som ingåtts utomlands av en person under 18 år med automatik skulle fränkännas rättsverkan i Sverige. Om exempelvis en 17-årig kvinna som är gift sedan några år och har två barn skulle betraktas som en ogift mor när hon med make och barn flyttar eller flyr till Sverige skulle detta med största sannolikhet medföra problem både för henne och barnen.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L432, L437 och L456.

Av 2 kap. 3 § äktenskapsbalken framgår att äktenskap inte får ingås mellan dem som är släkt med varandra i rätt upp- och nedstigande led eller är helsyskon. Halvsyskon får inte ingå äktenskap med varandra utan tillstånd av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer. Av 2 kap. 4 § framgår att den som är gift eller partner i ett registrerat partnerskap inte får ingå äktenskap.

I 3 kap. 1 § äktenskapsbalken föreskrivs att innan äktenskap ingås skall prövas om det finns något hinder mot äktenskapet. Denna prövning görs av skattemyndigheten i den region där kvinnan eller mannen är folkbokförda eller, om ingen av dem är folkbokförd här i landet, i det län där någon av dem vistas. Hindersprövningen skall begäras av kvinnan och mannen gemensamt hos valfri skattemyndighet eller försäkringskassa.

Enligt 3 kap. 3 § skall kvinnan och mannen vid hinderprövningen skriftligen försäkra på heder och samvete att de inte är släkt med varandra i rätt upp- och nedstigande led eller helsyskon. Har de inte tillstånd till äktenskap enligt 2 kap. 3 § skall deras försäkran också avse att de inte är halvsyskon. De som begär hinderprövning skall vidare på heder och samvete skriftligen uppge om de tidigare har ingått äktenskap eller låtit registrera partnerskap. Den som tidigare har ingått äktenskap eller låtit registrera partnerskap skall styrka att äktenskapet eller partnerskapet har blivit upplöst, om inte detta framgår av folkbokföringen eller av intyg från utländsk myndighet. Finner skattemyndigheten att det inte föreligger något hinder mot äktenskapet skall myndigheten enligt 3 kap. 4 § äktenskapsbalken på begäran av kvinnan och mannen utfärda intyg om detta.

I motion L427 yrkar Ragnwi Marcelind och Maria Larsson (båda kd) att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att hinderprövningens utformning bör ändras så att eventuella barn till någon av parterna finns angivna däri. En sådan ordning skulle, enligt motionärernas mening, förhindra att eventuella faderskap kommer att uppdagas först i samband med att någon av makarna dör.

Utskottet erinrar om att gällande bestämmelser om hinderprövning tillkommit i syfte att få till stånd en kontroll av att bestämmelserna om äktenskapshinder inte överträds. Barn kan, enligt utskottets mening, aldrig ses som ett äktenskapshinder, och utskottet kan inte ställa sig bakom en sådan ändring av reglerna om hinderprövning som motionärerna begär.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L427.

Vigsel

Bestämmelser om vigsel finns i 4 kap. äktenskapsbalken. I 1 § föreskrivs att äktenskap ingås genom vigsel i närvaro av släktingar eller andra vittnen. Enligt 2 § skall kvinnan och mannen vid vigseln samtidigt vara närvarande. De skall var för sig på fråga av vigselförrättaren ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselförrättaren skall därefter förklara att de är makar.

Behörig att vara vigselförrättare är, enligt 3 § präst i Svenska kyrkan (p. 1), sådan präst eller annan befattningshavare i ett annat trossamfund som har

förordnande enligt lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan (p. 2), lagfaren domare i tingsrätt (p. 3) eller den som länsstyrelsen har förordnat till vigselförrättare (p. 4). Skiljandet av Svenska kyrkan från staten den 1 januari 2000 har inte inneburit någon ändring i förevarande bestämmelser.

Vigsel av präst i Svenska kyrkan eller i annat trossamfund brukar benämnas kyrklig vigsel. Vigsel av domare eller av länsstyrelsen förordnad vigselförrättare brukar benämnas borgerlig vigsel. Begreppen kyrklig vigsel respektive borgerlig vigsel förekommer inte i lagtexten. Där används endast det gemensamma begreppet vigsel.

Vigsel i borgerlig ordning började successivt tillåtas för allt större grupper i samhället under senare delen av 1800-talet för att slutligen 1908 bli tillåten för alla svenska medborgare. I förordningen (1987:1019) med närmare föreskrifter om vigsel som förrättas av domare eller särskilt förordnad vigselförrättare finns föreskrifter om vilka ord vigselförrättaren skall rikta till mannen och kvinnan.

De nuvarande sekelgamla reglerna om vigsel bygger på principen om valfrihet och medför att vigsel kan ske antingen vid en kyrklig ceremoni eller genom s.k. borgerlig vigsel. När det gäller den kyrkliga vigseln har sedan slutet av 1800-talet även andra trossamfund än Svenska kyrkan kunnat få tillstånd att förrätta vigsel. Den nuvarande ordningen innebär inte bara att medlem av Svenska kyrkan skall kunna välja mellan vigsel inom denna kyrka och borgerlig vigsel, utan även att medlem av annat religiöst samfund i princip skall ha motsvarande rätt att välja.

I motion L404 yrkar Tasso Stafilidis m.fl. (v) att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till ändring i äktenskapsbalken så att begreppet borgerlig vigsel ändras till civil (yrkande 1). Vidare yrkas att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till ändring i äktenskapsbalken så att endast den civila vigselceremonin blir den juridiskt bindande (yrkande 3). I motionen anförs att den nuvarande ordningen innebär att man kan gifta sig antingen i kyrkan eller borgerligt. Vid millennieskiftet genomfördes en radikal förändring av relationerna mellan staten och Svenska kyrkan. För att ytterligare anpassa denna förändring bör, enligt motionärernas mening, den juridiskt bindande vigseln föras ut ur Svenska kyrkan och andra trossamfund. Civil vigsel skulle innebära att ett par först måste låta registrera sitt äktenskap. Först när denna registrering är gjord, blir äktenskapet juridiskt bindande. Före eller efter registrering kan paret, om det vill, på samma sätt som görs i Tyskland och Frankrike ha en ceremoni – religiös eller inte religiös – som de själva bestämmer innehållet i. Med utgångspunkt i principen om statens neutralitet i religiösa frågor menar motionärerna att det är rimligt att äktenskapet sekulariseras på sätt som föreslås i motionen.

Motionsyrkandena har varit föremål för remissbehandling. Remissyttrandet har avgetts av Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Teologiska fakulteten vid Lunds universitet, Islamiska Samarbetsrådet och Sveriges Kristna Råd. Också Judiska Centralrådet har beretts tillfälle att yttra sig. Något remissvar från rådet har emellertid inte inkommit.

En sammanställning av remissvaren har tagits in som *bilaga* till betänkandet.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet pekar beträffande yrkande 1 på att varken termen borgerlig eller termen civil förekommer i äktenskapsbalken och att det därför saknas underlag för en sådan ändring som motionärerna tänkt sig. Termen borgerlig vigsel används i dagligt tal för att utmärka motsatsen till kyrklig vigsel. Ordet borgerlig, i betydelsen medborgerlig och inte kyrklig, har gammal hävd i svenskt språkbruk. Fakultetsnämnden kan inte se något skäl till att riksdagen skulle söka påverka språkbruket. När det gäller yrkande 3 anför fakultetsnämnden att den reella frågan som yrkandet aktualiserar gäller om möjligheten i äktenskapslagstiftningen till antingen borgerlig eller kyrklig vigsel bör bibehållas, eller om vigselreglerna skall utformas på ett sätt som nödvändiggör dubbla förfaranden för dem som vill gifta sig i kyrkan. Så länge vigselrätten står öppen för alla trossamfund, som uppfyller kraven för att få förrätta vigsel, kan det nuvarande systemet, enligt fakultetsnämndens uppfattning, inte gärna anses strida mot den av motionärerna återopade principen om statens neutralitet i religiösa frågor. Tvärtom bidrar det nuvarande systemet, anför fakultetsnämnden, till att både de enskilda människornas önskan om kyrklig vigsel respekteras som godtagbar enligt lag och att olika trossamfund ges samma möjlighet. Valfrihet och religionsfrihet talar snarare, anför fakultetsnämnden, för än emot den gällande ordningen. Därtill kommer den praktiska fördelen för par som vill gifta sig kyrkligt att ett giltigt äktenskap kan komma till stånd genom en enda vigsel. Vidare anför fakultetsnämnden att majoriteten av alla äktenskap ingås genom kyrklig vigsel varför införande av obligatoriskt civiläktenskap inte kan antas ha stöd av en folkmajoritet. I sammanhanget noterar fakultetsnämnden att ingående av äktenskap genom antingen kyrklig vigsel eller borgerlig vigsel för närvarande är möjligt enligt äktenskapslagarna i alla de fem nordiska länderna. En ändring härvidlag skulle inte bara kunna orsaka överraskningar för enskilda människor som flyttar mellan Sverige och ett annat av dessa länder. En lagändring i Sverige skulle dessutom avvika från eventuella önskemål om större och inte mindre harmonisering av äktenskapslagstiftningen i de nordiska länderna. Den nordiska enhetligheten är enligt fakultetsnämnden viktigare än den av motionärerna gjorda jämförelsen med Frankrike och Tyskland.

Teologiska fakultetsrådet vid Lunds universitet tillstyrker att ordet "borgerlig" ändras till "civil" (yrkande 1). När det gäller yrkande 2 instämmer fakultetsrådet principiellt i förslaget att "endast den civila vigselceremonin blir den juridiskt bindande". Rådet anför att historiska faktorer har lett till att kyrkor och religiösa samfund har vigselrätt i Sverige, men då skillnaden mellan den sekulära äktenskapsrätten och de olika religiöst grundade äktenskapssynerna alltmer vidgats, framstår en sådan ordning som mindre lämplig. I stället för att tala om juridiskt bindande vigselceremoni vill fakultetsrådet tala om och förorda en registrering med rättsverkan. En sådan registrering vid folkbokföringsmyndighet med åtföljande rättsverkan kan, enligt fakultetsrådets mening, ske sedan en viss tid förflutit efter hindersprövning. Den religiösa eller profana ceremoni som eventuellt sker därefter anordnas i enlighet med respektive samfunds ordning. Det är inte, påpekar fakultetsrådet, en ceremoni som kontrahenterna själva bestämmer innehållet i. Det religiöst grundade äktenskapet är inte heller en angelägenhet enbart för paret. Det är,

anför fakultetsrådet, även en angelägenhet för det religiösa samfund i vilket ceremonin sker. Fakultetsrådet förutsätter att konsekvenserna av en så genomgripande nyordning som motionen innebär blir föremål för ytterligare utredning.

Islamska Samarbetsrådet instämmer i förslaget att "civil vigsel" bör ersätta s.k. borgerlig vigsel. Rådet anser dock att den religiösa vigseln skall finnas kvar. Sveriges 400 000 muslimer anser att den religiösa vigseln är den som är juridiskt bindande och absolut måste finnas kvar för att deras vigslar skall godkännas i den muslimska världen. Många muslimska länder godkänner inte heller civila vigslar. Samarbetsrådet vill således behålla nuvarande ordning som ger olika folkgrupper fritt val att gifta sig antingen i kyrkan, moskén eller civilt. I remissvaret anförs vidare att Sverige är ett mångkulturellt och religiöst samhälle och att man borde ta hänsyn till invandrare med olika kulturer och trosövertygelser.

Sveriges Kristna Råd, som består av 25 medlemskyrkor och tre observatörer, är en gemenskap av praktiskt taget samtliga kristna kyrkor i Sverige. Rådet anför att Svenska kyrkan av tradition svarar för merparten av de vigslar som genomförs i Sverige, numera drygt 60 %. Under senare hälften av 1990-talet har också de flesta av rådets övriga medlemskyrkor fått vigselrätt. Många svenska medlemskyrkor har sina rötter i andra länder och kulturer, där endast den civila vigseln är juridiskt bindande, och kyrkornas roll är att ansvara för en kyrklig vigsel som har karaktär av sakramental handling eller välsignelseakt. Bland medlemskyrkorna finns således, anför rådet vidare, vitt skilda traditioner och uppfattningar i frågan. Rådet har därför beslutat att inleda ett fördjupat arbete med frågan om kyrkorna och vigselrätten med syfte att belysa den ekumeniskt ur såväl teologiska, etiska, själavårdsmässiga, juridiska, politiska som internationella perspektiv. Med denna lägesbeskrivning vill Sveriges Kristna Råd i sitt remissvar tydliggöra att de frågor som väckts i motionen är intressanta och viktiga att bearbeta men att medlemskyrkorna i rådet inte ännu har underlag för några gemensamma ställningstaganden i de principfrågor som aktualiserats.

Utskottet erinrar om att yrkanden med innebörd att fränkänna den kyrkliga vigseln rättslig betydelse har avslagits av riksdagen vid ett flertal tillfällen tidigare. Riksdagen har därvid bl.a. hänvisat till att lagstiftningen om äkten-skapets ingående bygger på den grundläggande principen om valfrihet mellan kyrklig och borgerlig vigsel och att ett obligatoriskt civiläktenskap skulle tvinga många människor att genomgå två vigselceremonier. När utskottet avstyrkte ett liknande yrkande våren 1999 i sitt av riksdagen godkända betänkande 1998/1999:LU18 påminde utskottet om riksdagens tidigare ställningstaganden i saken och kunde för sin del inte heller se det ändamålsenliga i den av motionärerna föreslagna ordningen. För ett bibehållande av gällande ordning talade även, enligt utskottet, att den torde vara väl förankrad hos allmänheten.

Våren 2000, när utskottet på nytt behandlade motsvarande motionsspörsmål i betänkande 1999/2000:LU16, hade det enligt utskottets uppfattning inte framkommit skäl att frånga tidigare ställningstaganden från riksdagens sida i fråga om den kyrkliga vigselns rättsliga giltighet. Därutöver noterade utskottet att begreppen borgerlig respektive kyrklig vigsel år 1988 ersatts

med det gemensamma begreppet vigsel i samband med äktenskapsbalkens ikraftträdande. Att i lagtexten införa begreppet civiläktenskap respektive civil vigsel borde enligt utskottets mening inte komma i fråga.

Enligt utskottets uppfattning har det i förevarande ärende inte framkommit skäl att frånga tidigare ställningstaganden, och utskottet avstyrker därför bifall till motion L404 yrkandena 1 och 3.

Partnerskapsförrättare inom trossamfund

I 1 kap. 8 § lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap föreskrivs att lagfaren domare i tingsrätt eller den som länsstyrelsen har förordnat är behörig att vara registreringsförrättare. Av bestämmelserna i 1 kap. framgår vidare att registreringen skall ske i närvaro av vittnen. Vid registreringen skall båda parter samtidigt vara närvarande. De skall var för sig på fråga av registreringsförrättaren ge till känna att de samtycker till registreringen. Registreringsförrättaren skall därefter förklara att de är registrerade partner. Förfarandet vid registreringen av partnerskap motsvarar vad som gäller för förfarandet vid borgerlig vigsel.

Närmare föreskrifter om förrättningen finns i förordningen (1994:1341) om registrerat partnerskap. Av denna framgår att registrering av partnerskap som skall förrättas av domare i tingsrätt förrättas av lagmannen eller någon annan domare som lagmannen utser. För särskilt förordnade registreringsförrättare bestämmer länsstyrelsen tjänstgöringstiden.

Av lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan framgår att annat trossamfund än Svenska kyrkan kan ges tillstånd att förrätta vigsel, om samfundets verksamhet är varaktig och samfundet har en sådan organisation att det på goda grunder kan antas att äktenskapsbalkens bestämmelser om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas. Frågor om tillstånd prövas av Kammarkollegiet efter ansökan av samfundet. Har tillstånd givits får vigsel inom samfundet förrättas av den som kollegiet förordnat. Ett sådant förordnande får ges till en präst eller någon annan befattningshavare inom samfundet. Innan en person förordnas till vigselförrättare skall Kammarkollegiet pröva att han eller hon har de kunskaper som behövs för uppdraget. Kollegiet får uppdra åt trossamfundet att utföra denna prövning.

I motion L444 begär Lars Lindblad (m) ett tillkännagivande som går ut på att lagstiftningen skall ändras så att de präster inom andra trossamfund än Svenska kyrkan som förrättar partnerskap skall kunna förordnas som partnerskapsförrättare på samma sätt som präster inom dessa trossamfund kan förordnas som vigselförrättare (yrkande 2). Den omständigheten att andra trossamfund måste ansöka hos länsstyrelsen för att få tillstånd att förrätta registrerat partnerskap försvårar, enligt motionärens mening, för homosexuella par att ingå partnerskap.

Ett motsvarande yrkande framställs i motion L454 av Siw Wittgren-Ahl m.fl. (s) (yrkande 2). Motionärerna anför att samtliga trossamfund, inklusive Svenska kyrkan, med nuvarande lagstiftning förhindras att förrätta partnerskap.

I motion Ju724 anför Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) att lagstiftningen bör ändras så att trossamfund får möjlighet att registrera partnerskap. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om lagändringar för att möjliggöra att trossamfund kan få rätt att förrätta partnerskap (yrkande 9).

Utskottet kan för sin del inte finna skäl att förorda några initiativ från riksdagens sida med anledning av de nu aktuella motionerna. Eftersom reglerna om registrering av partnerskap motsvarar vad som gäller för förfarandet för borgerlig vigsel bör också reglerna om förordnande av vigselförrättare och partnerskapsförrättare vara desamma. Därtill kommer att det inte finns några lagliga hinder mot att exempelvis en präst inom ett visst trossamfund förordnas som registreringsförrättare.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L444 yrkande 2, L454 yrkande 2 och Ju724 yrkande 9.

Förordnande av partnerskapsförrättare och vigselförrättare

I motion L454 yrkar Siw Wittgren-Ahl m.fl. (s) att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening att länsstyrelsernas förordnande om äktenskapsförrättare och partnerskapsförrättare bör göras till ett och samma uppdrag (yrkande 3). I motionen anförts att partnerskapsförrättare saknas i vissa kommuner. Enligt motionärernas mening är det viktigt att det finns partnerskapsförrättare i hela landet så att servicen till homosexuella inte skall vara beroende av var de bor.

Ett liknande yrkande framställs av Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) i motion L407. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag där uppdraget som äktenskaps- och partnerskapsförrättare utgör ett förordnande (yrkande 2). Vidare framställs ett yrkande om tillkännagivande från riksdagen till regeringen med innebörd att partnerskapsförrättare skall finnas i alla kommuner (yrkande 3).

I motion L459 anför Ana Maria Narti m.fl. (fp) att endast omkring 60 % av landets förordnade vigselförrättare har behörighet att förrätta registrering av partnerskap. Motionärerna anser att de som åtar sig uppdrag som vigselförrättare också skall vara beredda att åta sig uppdrag som partnerskapsförrättare. Lagstiftningen bör, enligt motionärernas mening, ändras på denna punkt. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om sammanförande av uppdragen som förrättare av borgerlig vigsel och förrättare av partnerskapsregistreringar till ett samlat uppdrag (yrkande 2).

Utskottet vill först erinra om att utskottet redan vid partnerskapslagens tillkomst i sitt av riksdagen godkända betänkande 1993/94:LU28 uttalat att ingenting hindrar att länsstyrelserna ger en och samma person behörighet att vara såväl vigselförrättare som registreringsförrättare.

Våren 2000 behandlade utskottet motionsyrkanden med samma innehåll som de nu aktuella. Utskottet konstaterade då att man inom Regeringskansliet i november 1998 påbörjat ett arbete med syfte att få en bild över tillgången till registreringsförrättare runt om i landet. Inom ramen för detta

arbete hade gjorts en enkätundersökning bland landets samtliga länsstyrelser med frågor rörande tillgången på registreringsförrättare i respektive län och vilka åtgärder länsstyrelserna avsåg att vidta om behovet inte var tillgodosett. Resultatet av undersökningen visade att det då alltså i vissa kommuner saknades av länsstyrelsen förordnade partnerskapsförrättare. Med anledning härav underströk utskottet vikten av att det finns tillgång till registreringsförrättare i hela landet. En sådan ordning skulle kunna åstadkommas, anförde utskottet, genom att vigselförrättare och partnerskapsförrättare görs till gemensamt uppdrag. Det fick ankomma på regeringen att verka för detta, och regeringen borde i lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen med en redovisning av vilka åtgärder som vidtagits och vilka resultat som uppnåts.

Vad utskottet sålunda anförde i betänkande 1999/2000:LU22 med anledning av de då aktuella motionerna gav riksdagen som sin mening regeringen till känna (rskr. 218).

När nu utskottet åter har att behandla motionsyrkanden med krav på att vigselförrättare och partnerskapsförrättare skall göras till ett gemensamt uppdrag konstaterar utskottet att regeringen, med anledning av riksdagens tillkännagivande förra våren, i regleringsbrevet för länsstyrelserna för innevarande budgetår gett länsstyrelserna i uppdrag att undersöka tillgången på partnerskapsförrättare i respektive län och att vid behov på lämpligt sätt verka för att vigselförrättare och partnerskapsförrättare görs till ett gemensamt uppdrag. Länsstyrelserna skall till regeringen (Justitiedepartementet), senast den 1 februari 2002, redogöra för andelen kommuner där partnerskapsförrättare finns, samt redogöra för de åtgärder som har vidtagits med anledning av uppdraget. Redogörelsen skall även innehålla de aktiviteter som i övrigt har gjorts för att främja tillgången till partnerskapsförrättare i kommunerna, samt en redovisning av hur tillgången förändrats.

Utskottet ser med tillfredsställelse på de åtgärder regeringen nu vidtagit, men förutsätter alltså att regeringen i lämpligt sammanhang återkommer till riksdagen och redovisar vilka resultat som uppnåts.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L407 yrkandena 2 och 3, L454 yrkande 3 samt L459 yrkande 2.

Anknytningskraven i lagen om registrerat partnerskap

Rätten till registrering av partnerskap är beroende av parternas anknytning till Sverige. I 1 kap. 2 § lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap föreskrivs att registrering får ske om en av parterna har hemvist här i landet sedan minst två år eller en av parterna är svensk medborgare med hemvist här i landet. Med svensk medborgare jämställs medborgare i Danmark, Island, Nederländerna och Norge. Nuvarande bestämmelser infördes den 1 juli 2000 (prop. 1999/2000, bet. LU22).

I 1 kap. 1 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap föreskrivs som huvudregel att om någon vill ingå äktenskap inför svensk myndighet prövas hans rätt därtill enligt lagen i den stat där han är medborgare.

I motion L454 yrkar Siw Wittgren-Ahl m.fl. (s) att riksdagen skall tillkännage för regeringen vad i motionen anförts om att anknytningsvillkoren i

lagen om registrerat partnerskap bör avskaffas (yrkande 1). I motionen erinras om att skillnaderna mellan den äktenskapsrättsliga och partnerskapsrättsliga lagstiftningen i förevarande hänseende har motiverats med att äktenskap ingångna i Sverige mellan utländska medborgare i de flesta fall blir giltiga även i makarnas hemland medan så oftast inte är fallet med partnerskap som registreras här. När det gäller utländska medborgare bosatta i Sverige är detta förhållande, enligt motionärernas mening, knappast ett tillräckligt skäl att behålla en lagstiftning som hindrar registrering av partnerskap i Sverige. En persons medborgarskap säger inte något om var han eller hon kommer att vara bosatt i framtiden. De berörda personerna kan och bör, anför vidare, informeras om den svenska partnerskapslagens territoriella begränsningar. På så sätt kan eventuella överraskningar på grund av vad som gäller enligt medborgarskapsstatens lag undvikas. Sedan bör det, enligt motionärernas mening, vara upp till den enskilde själv av avgöra om han eller hon vill ingå partnerskap i Sverige. I motionen föreslås vissa lagändringar i partnerskapslagen och i 1904 års lag.

Ana Maria Narti m.fl. (fp) anför i motion L459 att det har hävdats att anknytningskravet behövs, eftersom det annars skulle uppstå problem med att parterna betraktas som registrerade i Sverige och icke registrerade enligt andra länders lagar. Detta problem kvarstår dock, anför motionärerna, även med ett anknytningskrav. Argumentet handlar, enligt motionärernas mening, inte om anknytningskravet utan visar snarare att det behövs någon form av internationell privaträttslig konvention om partnerskap. Motionärerna vill ha till stånd en sådan konvention. Vidare anför motionärerna att argumenten för anknytningskrav inte har någon bärkraft. Motionärerna vill därför att anknytningskraven skall avskaffas och att det inte skall ställas hårdare krav på hemvist eller medborgarskap i Sverige för personer som vill ingå partnerskap jämfört med personer som vill gifta sig. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts dels om partnerskapslagens krav på svenskt medborgarskap och hemvist i Sverige (yrkande 1), dels om behovet av en internationell privaträttslig konvention om partnerskap (yrkande 4).

I motion Ju724 anför Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) att de uppmjukningar i partnerskapslagens anknytningskrav som beslutades våren 2000 inte är tillräckliga, och motionärerna är kritiska till att övriga länders homosexuella medborgare inte kan ingå partnerskap i Sverige på samma villkor som heterosexuella kan ingå äktenskap. Nuvarande regler innebär, anför motionärerna, exempelvis att två svenska partner som under en tidsperiod bor i London inte kan åka hem till Sverige och ingå partnerskap och att två finska partner som flyttar till Sverige måste vänta minst två år innan de kan ingå partnerskap även om deras avsikt är att bosätta sig i Sverige. I motionen påpekas att motsvarande begränsningar inte gäller för dem som vill ingå äktenskap här i landet. Motionärerna yrkar att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om avskaffande av anknytningsvillkoren i lagen om registrerat partnerskap (yrkande 7).

Utskottet vill erinra om de uttalanden och ställningstaganden som utskottet gjorde den 9 maj 2000 i samband med att riksdagen beslutade de nuvarande anknytningsvillkoren i 1 kap. 2 §. Utskottet behandlade då motionsyrkanden

med motsvarande innehåll som de nu aktuella. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1999/2000:LU22 anförde utskottet bl.a. följande. Eftersom ett svenskt partnerskap som regel inte medför några rättsverkningar eller endast begränsade rättsverkningar i stater som saknar partnerskapslagstiftning bör det i sådana fall också krävas någon form av anknytning till Sverige för att registrering skall kunna ske här. Man kan inte heller bortse från att andra stater kan vara tveksamma till att deras medborgare kan registrera partnerskap här, trots att de inte har tillräcklig anknytning till landet. Det bör alltså finnas ett anknytningskrav i partnerskapslagen som skiljer ut dem som typiskt sett inte har sin framtid i Sverige. Det anförda innebar att utskottet inte kunde ställa sig bakom uppfattningen i de då aktuella motionerna om att anknytningskravet borde tas bort helt. Utskottets ställningstagande innebar inte att frågan om möjligheterna att registrera partnerskap i Sverige därmed var avgjord en gång för alla. Det bör exempelvis undersökas, anförde utskottet, om det som gäller för att ingå äktenskap i Sverige på sikt kan gälla för möjligheten att ingå registrerat partnerskap här. Enligt vad regeringen uppgav i den då aktuella propositionen kommer frågan om ytterligare uppmjukning av anknytningsvillkoren avseende krav på hemvist och medborgarskap att beredas bl.a. i samråd med de andra nordiska länderna, och regeringen avsåg att återkomma i frågan. Med det anförda tillstyrkte utskottet propositionens lagförslag och avstyrkte bifall till de då aktuella motionerna.

Utskottet finner inte skäl att nu tio månader senare frånga dessa uttalanden, och utskottet avstyrker bifall till motionerna L454 yrkande 1, L459 yrkande 1 samt Ju724 yrkande 7. Ställningstagandet innebär att också yrkande 4 i motion L459 bör lämnas utan bifall.

Partnerskapsregistreringar utomlands

Enligt 1 kap. 5 § lagen (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap har regeringen inom vissa närmare angivna ramar rätt att utfärda bemyndiganden att förrätta vigsel utomlands enligt svensk lag och att förrätta vigsel i Sverige enligt utländsk lag. Huvudskälet till denna ordning är att ge svenska medborgare bosatta i vissa länder en möjlighet att där ingå äktenskap. Med stöd av bestämmelsen i 1904 års lag har regeringen utfärdat bemyndiganden som innebär att det med vissa diplomatiska och konsulära tjänster och med vissa prästerliga befattningar följer rätt att förrätta vigsel enligt svensk lag utomlands. I vissa fall är bemyndigandena begränsade, exempelvis på det sättet att vigselrätten endast gäller vigsel av svenska medborgare. De bemyndiganden som lämnas föregås regelmässigt av förhandlingar med respektive länders regeringar.

Vid partnerskapslagens tillkomst behandlades frågan om huruvida regeringens rätt att utfärda bemyndiganden att förrätta vigsel utomlands borde omfatta även registrering av partnerskap. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1993/94:LU28 anförde utskottet att möjligheten till registrering utomlands troligen kommer att aktualiseras endast i fråga om länder som har lagstiftning som motsvarar vad som gäller för registrerat partnerskap. Även om behovet mot denna bakgrund kunde antas vara mycket litet under den närmaste tiden, kunde dock enligt utskottet utvecklingen i andra länder på

sikt komma att förändra läget. Utskottet stannade därför för att regeringens rätt att utfärda bemyndiganden att förrätta vigsel utomlands borde utvidgas till att omfatta även registrering av partnerskap. I 1 kap. 9 § tredje stycket lagen (1994:1117) hänvisas därför till bl.a. 1 kap. 5 § 1904 års lag.

I motion L407 anför Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) att det är en viktig principiell fråga att svenska myndigheter skall ge sina medborgare samma service och bemötande oavsett sexuell läggning. Regeringen bör därför, enligt motionärernas mening, få i uppdrag att skyndsamt utse partnerskapsförrättare på samtliga de ambassader och konsulat där det i dag finns vigselförrättare och där godkännande har givits från respektive värdland. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om partnerskapsförrättare på ambassader (yrkande 4).

Siw Wittgren-Ahl m.fl. (s) anför i motion L454 att svenska utlandsmyndigheter bör få förrätta partnerskapsregistreringar. Förevarande åtskillnad mellan rätten att ingå äktenskap respektive frånvaron av att ingå partnerskap är, enligt motionärernas mening, en omotiverad skillnad mellan homo- och heterosexuella. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att utlandsmyndigheterna bör bemyndigas att förrätta partnerskap (yrkande 4).

I motion L459 anser Ana Maria Narti m.fl. (fp) att partnerskap skall kunna få ingås på svenska ambassader. Om ambassadens värdland lämnar sitt godkännande måste, enligt motionärernas mening, svenska ambassader erbjuda samma service vad gäller både partnerskap och borgerliga vigslar. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om möjligheten att ingå partnerskap på Sveriges ambassader (yrkande 3).

Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) anför i motion Ju724 att det måste vara en självklarhet att de ambassader som förrättar borgerliga vigslar även skall kunna förrätta partnerskap. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om möjlighet att ingå partnerskap på svenska ambassader (yrkande 8).

Motionsyrkanden med samma inriktning som de nu aktuella har avslagits av riksdagen vid ett flertal tidigare tillfällen. Utskottet har därvid i sina av riksdagen godkända betänkanden 1996/97:LU8, 1997/98:LU10 och 1998/99:LU18 uttalat att förordnanden att registrera partnerskap vid ambassad och konsulat, i likhet med vad som gäller förordnanden att förrätta partnerskap, bör bygga på ett konstaterat behov i det land som avses. Eftersom huvudskälet till att ambassadtjänstemän över huvud taget förordnas som vigselförrättare är att ge svenska medborgare bosatta i vissa länder en möjlighet att där ingå äktenskap, och partnerskapslagens anknätningsvillkor innebär att sådana personer inte kan registrera sitt partnerskap enligt svensk rätt, har utskottet funnit att det inte föreligger något behov av att registreringsförrättare förordnas utomlands.

När motionsspörsmålet behandlades senast våren 2000 i samband med att partnerskapslagens anknätningsvillkor ändrades vidhöll utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 1999/2000:LU22 den uppfattning riksdagen tidigare givit uttryck för. För det fall anknätningsvillkorens utformning i framtiden skulle leda till att även svenska medborgare med hemvist utom-

lands kan få sitt partnerskap registrerat enligt svensk rätt, utgick utskottet från att regeringen överväger spörsmålet på nytt. Med det anförda avstyrkte utskottet bifall till de då aktuella motionerna.

Utskottet har inte nu tio månader senare ändrat uppfattning, och utskottet avstyrker därför bifall till motionerna L407 yrkande 4, L454 yrkande 4, L459 yrkande 3 och Ju724 yrkande 8.

Terminologin i lagen om registrerat partnerskap

I motion Ju724 kritiserar Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) terminologin i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. I lagen sägs att ”två personer av samma kön kan låta registrera sitt partnerskap” och att ”parterna förklaras för registrerade partner”. I äktenskapsbalken används däremot begreppet ”äktenskapets ingående” samt att vigselförrättare förklarar dem som ingått äktenskap för ”makar”. Enligt motionärernas mening borde lagen om registrerat partnerskap harmoniseras med äktenskapsbalken. Det finns, enligt motionärernas mening, ingen anledning att använda ett så oromantiskt ord som ”registrering”. En motsvarande terminologi i äktenskapsbalken skulle innebära uttryck som ”registrerat äktenskap” och ”registrerade makar”. Motionärerna anser vidare att rubriken till lagen om registrerat partnerskap bör ändras till partnerskapslagen samt att ordet ”registrera” byts ut till ”ingå” så att två personer av samma kön ingår partnerskap samt att personerna förklaras för ”partner”, inte som ”registrerade partner”. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om terminologin i lagen om registrerat partnerskap (yrkande 10).

Partnerskapskommittén ansåg i sitt betänkande, (SOU 1993:98) Partnerskap, att ordet registrering i samband med begreppet partnerskap borde undvikas eftersom ordet enligt kommittén gav associationer till olika former av registrering av homosexuella. Kommittén föreslog därför att lagen skulle rubriceras ”lag om partnerskap” och – i stället för uttrycket registrering av partnerskap – ”ingående av partnerskap”.

I sitt av riksdagen godkända betänkande 1993/94:LU28 konstaterade utskottet att de av kommittén föreslagna uttryckssätten avvek från den terminologi som valts i Danmark och i Norge. I engelska språket används begreppet ”registered partnership”, sannolikt efter dansk förebild. Till följd härav och då ”registrerat partnerskap” ansågs vara inarbetat i det allmänna rättsmedvetandet genom den debatt som förekommit måste, framhöll utskottet, lämpligheten av att introducera de av kommittén valda uttryckssätten sättas i fråga. Vidare pekade utskottet på att det bland remissinstanserna framhållits att institutet bör betecknas ”registrerat partnerskap” för att klart särskiljas från andra samboendeformer och att fara för sammanblandningar eljest skulle komma att föreligga vid bl.a. översättningar till andra språk och i sammanhang där det är viktigt att understryka att lagreglerna om partnerskap endast gäller samboförhållanden som konfirmerats genom registrering. Därutöver framhöll utskottet att partner och avledningen partnerskap i allmänt språkbruk inte var något entydigt begrepp och hänvisade till att Svenska akademins ordbok gav flera betydelser av partner: ”person med vilken man samarbetar eller tillsammans med vilken man utför något eller bildar ett lag

eller par o.d., särskilt om bolagsman eller kompanjon i ett ekonomiskt företag, make resp. maka i ett äktenskap, motspelare, medspelare". Att på sätt som kommittén föreslagit använda ett så mångtydigt ord som partnerskap som beteckning för ett nytt rättsligt institut var enligt utskottets mening inte lämpligt. Eftersom i allmänt språkbruk partnerskap uppenbarligen kan avse bl.a. två personer som genom sammanboende eller på annat sätt har etablerat en nära relation framstår det närmast, anförde utskottet, som förvirrande att beteckna en senare i tiden genomförd registrering av relationen som "ingående av partnerskap".

Till följd av det anförda, och då det, enligt utskottets mening, saknades anledning att föreslå ett helt nytt begrepp, borde den terminologi användas som genom den danska och norska lagstiftningen redan måste anses etablerad.

Vad utskottet sålunda anförde i samband med att lagen om registrerat partnerskap kom till våren 1994 äger alltså giltighet, och utskottet kan inte finna skäl att förorda någon ändrad terminologi i enlighet med motionsönskemålen.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion Ju724 yrkande 10.

Betänketiden vid äktenskapsskillnad

Bestämmelserna om äktenskapsskillnad finns i 5 kap. äktenskapsbalken. I 1 § föreskrivs att makarna har rätt till äktenskapsskillnad om de är ense om att äktenskapet skall upplösas. Äktenskapsskillnad skall föregås av betänketid om båda makarna begär det eller om någon av dem varaktigt bor tillsammans med eget barn under 16 år som står under den makens vårdnad. Vill bara en av makarna att äktenskapet skall upplösas har den maken enligt 2 § rätt till äktenskapsskillnad endast efter betänketid. I 3 § föreskrivs att betänketiden inleds när makarna gemensamt ansöker om äktenskapsskillnad eller när den ena makens yrkande om äktenskapsskillnad delges den andra maken. Har betänketid löpt under minst sex månader, skall dom på äktenskapsskillnad meddelas om någon av makarna då framställer ett särskilt yrkande om det. Har ett sådant yrkande inte framställts inom ett år från betänketidens början faller frågan om äktenskapsskillnad med automatik. I fall då makarna lever åtskilda sedan minst två år har var och en av dem enligt 4 § rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid. Också i vissa andra speciella fall som närmare anges i 5 § har makarna rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid. När en dom på äktenskapsskillnad vunnit laga kraft, dvs. när tiden för överklagande har gått ut, är äktenskapet upplöst.

I motion Sf228 anför Tuve Skånberg (kd) att enligt Statistiska centralbyrån år 1994 anser hälften av alla män och två tredjedelar av kvinnorna att det är för lätt att skiljas i Sverige. För barnens skull anser motionären att betänketiden för par som har barn under 16 år skall förlängas till ett år, vare sig båda eller bara den ena föräldern vill ha äktenskapsskillnad. I motionen yrkas att riksdagen som sin mening skall tillkännage detta för regeringen (yrkande 3).

Nuvarande bestämmelser om betänketid vid äktenskapsskillnad tillkom i samband med vissa ändringar i giftermålsbalken, som trädde i kraft den 1 januari 1974 (prop. 1973:32, bet. LU 1973:20, rskr. 256). Dessförinnan gällde att en äktenskapsskillnad skulle föregås av ett års hemskillnad. I det då

aktuella lagstiftningsärendet anslöt sig departementschefen, i likhet med det stora antalet remissinstanser, till Familjelagssakkunnigas förslag i betänkandet (SOU 1974:41) Familj och äktenskap att ersätta hemskillnaden med en betänketid om minst sex månader. I propositionen anförde departementschefen att det var föga sannolikt att det skulle behövas längre tid än sex månader för att motverka förhastade beslut om skilsmässa, samtidigt som den föreslagna betänketiden var tillräckligt lång för att makarna skulle hinna bli upplysta om möjligheterna till familjerådgivning och genomgå sådan rådgivning. Mot denna bakgrund ansågs den av Familjelagssakkunniga föreslagna betänketiden om minst sex månader vara väl avvägd.

Utskottet hade i sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1973:20 för sin del inget att erinra mot regeringens förslag om betänketidens längd, och riksdagen följde utskottet.

Våren 2000 avstyrkte utskottet ett likalydande motionsyrkande. Utskottet anförde då i sitt av riksdagen godkända betänkande 1999/2000:LU16 att motionärerna inte anfört någon omständighet som utgjorde skäl till att ompröva det ställningstagande som riksdagen gjorde år 1973 om betänketidens längd.

Lagutskottet gör nu elva månader senare samma bedömning, och utskottet avstyrker bifall till motion Sf228 yrkande 3.

Överklagande av dom på äktenskapsskillnad

Bestämmelser om äktenskapsmål finns i 14 kap. äktenskapsbalken. Äktenskapsmål är bl.a. mål om äktenskapsskillnad. Av 3 § framgår att äktenskapsmål tas upp av tingsrätten i den ort där kvinnan eller mannen har sitt hemvist. Har ingen av dem hemvist här i landet tas målet upp av Stockholms tingsrätt. I 4 § föreskrivs att makarna gemensamt får ansöka om äktenskapsskillnad om båda vill ha äktenskapsskillnad. I andra fall skall talan i äktenskapsmål väckas genom ansökan om stämning.

Enligt 5 § får domstolen i mål om äktenskapsskillnad pröva frågor om underhållsbidrag, vårdnad om barn, barns boende, umgänge med barn, rätt att bo kvar i makarnas gemensamma bostad till dess bodelning sker och förbud att besöka varandra. Sedan talan om äktenskapsskillnad har väckts, skall domstolen pröva om dom på äktenskapsskillnad kan meddelas genast. Behövs betänketid, skall domstolen underrätta parterna om att betänketid löper och ge besked om målets fortsatta handläggning. I 10 § föreskrivs att särskilt yrkande om dom på äktenskapsskillnad efter betänketid skall framställas muntligen inför domstolen eller skriftligen. Har yrkande framställts av endast en av makarna, skall domstolen bereda den andra maken tillfälle att yttra sig över yrkandet. Genom denna bestämmelse får den andra maken tillfälle att framställa egna yrkanden i följdfrågor som aktualiseras av äktenskapsskillnaden.

Enligt 49 kap. 1 § rättegångsbalken gäller som en allmän regel att en tingsrätts dom får överklagas. Motsvarande gäller enligt 54 kap. 1 § rättegångsbalken i fråga om överklagande av hovrätts dom. I 2 kap. 1 § föreskrivs att hovrätt är överrätt i mål som får fullföljas från tingsrätt, och i 3 kap. 1 § föreskrivs att Högsta domstolen är överrätt i mål som får fullföljas från hov-

rätt. För att Högsta domstolen skall pröva hovrättens dom krävs enligt 54 kap. 9 § prövningstillstånd. Sådant tillstånd får meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen.

I motion L423 anför Ulla Hoffmann m.fl. (v) att de flesta skilsmässor fortlöper utan komplikationer. I några fall utnyttjar dock en av parterna rätten att överklaga en dom på äktenskapsskillnad till att förhala och trakassera motparten. Exempel finns, anför motionärerna, där en gift kvinna efter flera års misshandel beslutar sig för att skiljas men där mannen genom att överklaga lyckats hindra att äktenskapsskillnad kommer till stånd. Så länge äktenskapet varar har mannen tillgång till makarnas bostad och kan fortsätta misshandeln. Motionärerna anför att det inte kan ha varit lagstiftarens mening att rätten att överklaga skall användas på detta sätt. I motionen yrkas att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till ändring i äktenskapsbalken som innebär att dom om skilsmässa inte skall kunna överklagas (yrkande 1).

Enligt utskottets mening skulle det naturligtvis vara värdefullt om lagstiftaren kunde tillhandahålla ett regelverk som innebär att sådana otillbörliga förfaranden som beskrivs i motionen, inte minst i äktenskapsmål, helt kunde förhindras. Utskottet kan emellertid inte ställa sig bakom den lösning som förordats i den aktuella motionen. I sammanhanget måste nämligen beaktas att ett överklagandeförbud av nödvändighet måste gälla för båda parter och oavsett kön. Som redovisats ovan innehåller en dom på äktenskapsskillnad också beslut om annat än äktenskapsskillnad – exempelvis om underhållsbidrag, vårdnad om barn och barns boende. Ett överklagandeförbud i enlighet med motionsyrkandet skulle innebära att exempelvis den av parterna som tillerkänts vårdnaden om makarnas barn inte skulle kunna få ett befogat överklagande rörande underhållsbidragets storlek prövat av en högre instans. Med hänsyn till sådana oönskade konsekvenser av ett överklagandeförbud vill utskottet inte förorda ett sådant förslag till lagändringar som begärts i motionen.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L423 yrkande 1.

Utländska medborgares rätt till äktenskapsskillnad

I 3 kap. 2 § lagen (1904 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap anges i vilka fall äktenskapsmål får tas upp av svensk domstol. Sådana mål får tas upp av svensk domstol bl.a. om båda makarna är svenska medborgare (p. 1), om käranden är svensk medborgare och har hemvist här i riket eller tidigare haft hemvist här sedan han eller hon fyllt 18 år (p. 2), om käranden inte är svensk medborgare men har hemvist här i riket sedan minst ett år (p. 3) eller om svaranden har hemvist här i riket (p. 4).

I 3 kap. 4 § första stycket 1904 års lag föreskrivs som huvudregel att talan om äktenskapsskillnad skall prövas enligt svensk lag. I andra stycket och tredje stycket finns dock undantag. Är båda makarna utländska medborgare och har inte någon av dem hemvist här i riket sedan minst ett år, får inte mot makes bestridande dömas till äktenskapsskillnad om grund till äktenskapets upplösning inte föreligger enligt lagen i den stat där makarna eller någon av

dem är medborgare. Enligt förarbetena räcker det, för att äktenskapsskillnad skall kunna beviljas, att grund för äktenskapets upplösning föreligger enligt någondera makes nationella lag (prop. 1973:158). Är i annat fall båda makarna utländska medborgare och åberopar ena maken att grund för äktenskapets upplösning saknas enligt lagen i det land där han eller hon är medborgare, får inte dömas till äktenskapsskillnad, om det med hänsyn till samma makes eller gemensamma barns intressen föreligger särskilda skäl däremot.

Dessa bestämmelser kritiserats av Ulla Hoffmann m.fl. (v) i motion L423. En kvinna som kommit till Sverige i ett arrangerat äktenskap och som misshandlats kan, anför motionärerna, inte få skilsmässa såvida det inte föreskrivs i hemlandets lagstiftning att misshandel är grund för äktenskapsskillnad. Att behålla regler som hindrar kvinnor från att söka skilsmässa på samma villkor som kvinnor med svenskt medborgarskap är, enligt motionärernas mening, diskriminering. Motionärerna anser därför att lagstiftningen måste förändras. I motionen yrkas att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till ändring i 1904 års lag som innebär att utländska män och kvinnor boende i Sverige ges samma ovillkorliga rätt till skilsmässa som svenska medborgare (yrkande 2).

Som redovisats i det tidigare avsnittet om åldersgränsen för äktenskap pågår inom Justitiedepartementet en översyn av de svenska reglerna som berör frågan om lägsta äktenskapsålder i förhållanden med internationell anknytning. Utskottet förutsätter att de frågeställningar som aktualiserats i den nu aktuella motionen övervägs inom ramen för detta arbete.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L423 yrkande 2.

Bodelning

Allmänna bestämmelser om bodelning finns i 9 kap. äktenskapsbalken. Enligt 1 § skall, när ett äktenskap upplöses, makarnas egendom fördelas mellan dem genom bodelning. Bodelning behövs inte om makarna endast har enskild egendom och ingen av dem begär att få ta över bostad eller bohag från den andra maken. I 3 § föreskrivs att varje make är skyldig att tills bodelning förrättas redovisa för sin egendom och för sådan egendom som maken haft hand om men som tillhör den andra maken. Makarna är även i övrigt skyldiga att lämna de uppgifter som kan vara av betydelse vid bodelningen.

Av 4 § framgår att bodelning med anledning av äktenskapsskillnad skall förrättas när äktenskapet har upplösts. Om någon av makarna begär bodelning när ett mål om äktenskapsskillnad pågår, skall bodelningen dock förrättas genast. Om det, när talan om äktenskapsskillnad har väckts, behövs för att skydda den ena makens rätt till bodelning, skall domstolen, enligt 8 § sätta den andra makens egendom eller del därav under särskild förvaltning. Mot en makes bestridande får dock en sådan åtgärd inte vidtas, om godtagbar säkerhet ställs. Ett beslut om särskild förvaltning gäller tills vidare intill dess att bodelning förrättas.

I mål om äktenskapsskillnad får domstolen, enligt 14 kap. 7 § äktenskapsbalken, för tiden till dess frågan har avgjorts genom dom, på yrkande av någon av makarna bestämma vem av makarna som skall ha rätt att bo kvar i

makarnas gemensamma bostad för tiden till dess bodelning har skett. Ett sådant beslut får verkställas på samma sätt som en dom. I ett mål om äktenskapsskillnad får domstolen också, för tiden till dess att skillnadsfrågan har slutligt avgjorts genom dom, på yrkande av någon av makarna förbjuda makarna att besöka varandra. Överträder någon ett sådant förbud tillämpas lagen (1988:688) om besöksförbud. De sanktioner som då kan komma i fråga är böter eller fängelse i högst ett år.

I motion L430 anför Christina Axelsson och Inger Segelström (båda s) att det blivit alltmer vanligt att kvinnor får skyddad identitet vid hot om våld och misshandel i hemmet. En skyddad identitet innebär emellertid inte att kvinnans egendom skyddas. När kvinnan tvingas fly måste hon lämna sin egendom i hemmet. Enligt motionärernas mening borde hemmet och makarnas gemensamma tillgångar plomberas och juridiskt biträde göra en snabb bodelning så att vardera parten får det som tillhör den. Motionärerna anser att regeringen borde tillsätta en utredning med uppgift att ta fram förslag till en sådan lag. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att utreda förslag till lag om snabb bodelning då våld eller hot om våld tvingar den ena parten till skyddad identitet.

Lisbeth Staaf-Igelström m.fl. (s) pekar i motion L455 på att det vid bl.a. skilsmässor förekommer att bodelning inte kan komma till stånd på grund av att den ena parten håller sig undan. Enligt motionärerna finns exempel på fall där tvist om bodelning av sådan anledning pågått i mer än sex år. Enligt motionärernas mening är detta oacceptabelt. En tänkbar lösning kan vara att den som saboterar mister sina tillgångar till den andra parten. Motionärerna anser att en översyn eller utredning av de rättsliga reglerna om bodelning bör komma till stånd i syfte att påskynda förfarandet. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om bodelning.

Utskottet kan inte finna annat än att äktenskapsbalkens nuvarande bestämmelser innebär goda möjligheter för en utsatt make att på ett tidigt stadium i en äktenskapsskillnadsprocess gentemot den andra maken kunna säkra sin kommande rätt till egendom. Som framgår av vad som redovisats ovan kan en av makarna redan när ett äktenskapsmål inleds få till stånd domstolsbeslut och även verkställighet för att skydda sina tillgångar och rättigheter inför en kommande bodelning. Utskottet ser därför inga skäl att ta initiativ till ändringar i äktenskapsbalkens bodelningsregler.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L430 och L455.

Även om utskottet således inte är berett att förorda några initiativ till lagändringen bör, enligt utskottets mening, ifrågasättas om inte informationen om gällande rättsregler till utsatta kvinnor borde förbättras. Om exempelvis en utsatt kvinna redan i samband med att hon ansöker om att få skyddad identitet fick upplysningar om vilka civilrättsliga möjligheter hon har att skydda sina rättigheter inför en kommande bodelning skulle med all sannolikhet sådana situationer som beskrivs i motionerna kunna undvikas.

När två eller flera personer gemensamt tar ett lån är de enligt 1 kap. 2 § skuldebrevslagen (1936:81) solidariskt ansvariga för skulden, såvida inte förbehåll har gjorts om delad ansvarighet. Det solidariska ansvaret innebär att långivaren har rätt att vända sig mot vilken som helst av låntagarna och utkräva hela skuldbeloppet. Den låntagare som därvid tvingas att betala mer än vad som belöper på honom eller henne har sedan rätt att kräva övriga gäldenärer på vad som belöper på dem, s.k. regressrätt.

Lena Ek (c) anför i motion L431 att många fränskilda makar, trots genomförd skilsmässa, fortfarande tvingas till egendomsmässig gemenskap med sin förre make. Det gäller fall då makarna har haft gemensamma banklån och där bankerna i samband med äktenskapsskillnaden vägrat att dela upp lånet mellan makarna. Bankerna tvingar därigenom rättsligt skilda makar att även efter äktenskapsskillnaden ta ekonomiskt ansvar för varandra. Då exempelvis en av de f.d. makarna av hämndmotiv inte betalar sin del av räntor och amorteringar hamnar den andra maken ofta i ekonomiska svårigheter. Det naturliga borde, enligt motionärens mening, vara att bankerna efter en skilsmässa skall vara tvingade, såvida inte makarna avtalat annat, att dela upp lånet mellan de båda låntagarna. Motionären anser att reglerna för bodelning med anledning av skilsmässa bör ändras så att en make kan kräva en sådan uppdelning av en gemensam skuld. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ändring av reglerna rörande bodelning när det gäller låneskuld i anledning av skilsmässa.

Våren 1996 behandlade utskottet i betänkande 1995/96:LU18 en motion vari, liksom i den nu aktuella, pekades på vissa problem som hänger samman med bl.a. solidariskt betalningsansvar för lån. Utskottet ifrågasatte då inte att ett solidariskt betalningsansvar i enskilda fall kunde leda till olyckliga konsekvenser. Samtidigt uttalade utskottet att lånevillkoren till alla delar måste betraktas som en integrerad del av låneavtalet, och att ändringar i avtalet – i enlighet med grundläggande civilrättsliga principer – inte kan komma till stånd utan att avtalets parter är överens om det. En lösning på problemet måste således, framhöll utskottet, innefatta en överenskommelse med långivaren. Med det anförda avstyrkte utskottet bifall till den då aktuella motionen, och riksdagen följde utskottet.

Våren 1997 behandlade utskottet en motion med i huvudsak samma innehåll som den våren 1996. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1996/97:LU6 vidhöll utskottet sin ståndpunkt. Utskottet uttalade därvid att den allmänna utgångspunkten för kreditavtal, liksom för andra civilrättsliga avtal, måste vara att villkor inte kan ändras såvida inte båda parter är överens om detta.

Med hänvisning till de uttalanden som utskottet gjorde 1996 och 1997 avstyrker utskottet bifall till motion L431.

Pensionsrättigheter vid bodelning

Det finns olika sätt att se på makars pensionsrättigheter i samband med en äktenskapsskillnad. Enligt ett synsätt är pensionsrättigheter rättigheter av

ekonomisk art som i princip bör delas lika mellan makarna på samma sätt som andra tillgångar av ekonomiskt värde. Enligt ett annat synsätt är en makes pensionsrättigheter en större eller mindre del av makens förmåga att försörja sig efter äktenskapets upplösning, och utjämning mellan makarna av pensionsrättigheter bör därför komma i fråga bara i överensstämmelse med de principer som gäller om underhållsskyldighet vid äktenskapskillnad.

Som stöd för det första synsättet brukar anföras att det går relativt enkelt att beräkna det matematiska nuvärdet av en framtida pensionsrättighet. När det gäller privata försäkringar lämnar försäkringsbolagen regelmässigt sådana uppgifter minst en gång per år. Mot detta brukar invändas att det ekonomiska värdet av en framtida pensionsrättighet är osäker för innehavaren eftersom han eller hon inte vet om han eller hon kommer att leva så länge att han eller hon får uppbära någon pension och att rättighetens värde i varje fall är oåtkomlig för honom eller henne fram till dess att de individuella pensionsbeloppen förfaller till betalning. Att det ekonomiska värdet av en tillgång är i någon bemärkelse osäkert utgör visserligen allmänt sätt inte något hinder mot att tillgången tas med i bodelning. Speciellt för pensionsrättigheter är emellertid att osäkerheten finns där bara för den berörda individen – statistiskt och matematiskt är värdet i princip säkert – och att individen oftast inte kan undanröja osäkerheten genom att flytta sitt tillgodohavande till någon annan placering.

Ytterligare invändningar är att det kapitaliserade värdet av framtida pensionsrättigheter ofta är mycket stort i förhållande till värdet av tillgångarna i övrigt i ett genomsnittligt bo. Om pensionsrättigheten vid en likadelning i sin helhet skulle läggas på den make som äger rättigheten, torde det inte sällan betyda att den andra maken får all övrig egendom i boet. Med tanke på att pensionsrättigheten är oåtkomlig för den berättigade till dess att de enskilda pensionsbeloppen förfaller till betalning skulle ett konsekvent genomförande av det första synsättet i många fall leda till orimliga resultat.

För det andra synsättet anses tala bl.a. en jämförelse med hur man behandlar makarnas förmåga att skaffa sig inkomster genom förvärvsarbete. Om arbetsfördelningen mellan makarna under äktenskapet varit sådan att exempelvis mannen har kunnat skaffa sig en position i förvärvslivet med goda inkomstmöjligheter, medan kvinnan gått miste om denna möjlighet genom att hon ägnat sin tid åt barnen och hemmet, kan det i vissa fall utgöra skäl för underhållsbidrag även efter en övergångstid. Däremot har det inte hävdats att man borde beräkna nuvärdet av mannens framtida förvärvsinkomster och låta detta nuvärdebelopp påverka bodelningen. Med det nu diskuterade synsättet skulle pensioner på motsvarande sätt hållas utanför delningen.

Inställningen till de olika synsätten som nu har angetts påverkas i stor utsträckning av vilken konkret situation man har för ögonen. Om man tänker sig ett fall där en make efter ett kortvarigt äktenskap blir tvungen att avstå från all övrig egendom i boet för att behålla sin pensionsrättighet och att han eller hon flera år senare avlider strax innan pensionen skall börja betalas ut, blir man mest benägen att hålla med om att pensionsrättigheter är en del av den framtida försörjningsförmågan och har inte något egentligt värde innan pensionen börjar betalas ut. Tänker man å andra sidan ett fall där två makar strax före bådvas pensionering skiljer sig efter ett långvarigt äktenskap och

den ena maken får behålla en väl tilltagen pensionsförsäkring och därutöver får halva bobehållningen, medan den andra maken helt saknar pensionsförsäkring och därför får leva på en betydligt mera spartansk nivå, framstår det första synsättet som mer närliggande.

Som påpekats i olika sammanhang går det inte entydigt att säga att det ena av de båda redovisade synsätten är riktigt och det andra felaktigt. Hittills har dock frågorna om vardera makens framtida försörjningsmöjligheter setts som de mest praktiska och principiellt viktigaste. Detta har inneburit att pensionsrättigheter som utgångspunkt inte dras med i bodelningen. När det gäller vissa slag av pensionsrättigheter har det dock legat närmast till hands att betrakta dessa som rättigheter av ekonomisk art som i princip bör delas mellan makarna på samma sätt som andra tillgångar av ekonomiskt värde. Det gäller framför allt privata pensionsförsäkringar och det individuella pensionssparandet.

I enlighet därmed föreskrivs i 10 kap. 3 § tredje stycket äktenskapsbalken att vid bodelning med anledning av äktenskapsskillnad en rätt till pension som någon av makarna har på grund av pensionssparavtal enligt lagen om individuellt pensionssparande helt eller delvis undantas från bodelningen, om det med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt skulle vara oskäligt att hela pensionsrätten ingick. Detsamma gäller rätt till pension på grund av försäkring om det belopp som skall betalas ut skall beskattas som inkomst och försäkringen gäller rätt till ålderspension eller sjukpension (p. 1) eller efterlevandepension om det finns en rätt till utbetalning av pensionen vid bodelning (p. 2). Tredje stycket innebär att i särskilda fall kan en jämkning ske av de pensionsrättigheter som enligt huvudregeln skall ingå i bodelningen vid äktenskapsskillnad.

I 10 kap. 3 § andra stycket äktenskapsbalken föreskrivs däremot att vid bodelning med anledning av en makes död en rätt till pension som den efterlevande har på grund av pensionssparavtal enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande inte skall ingå i bodelningen. Detsamma gäller en rätt till pension som den efterlevande maken har på grund av försäkring, om det belopp som skall betalas ut skall beskattas såsom inkomst. Om pensionssparkontot eller försäkringen ägdes av den avlidna maken, tillämpas i stället bestämmelserna i lagen (1927:77) om försäkringsavtal. Bestämmelserna i andra stycket innebär att det vid bodelning med anledning av ena makens död inte finns möjlighet att ens undantagsvis dra in en pensionsrätt i bodelningen.

Vad som nu redovisats innebär att rätt till pension på grund av privat pensionsförsäkring eller pension på grund av pensionssparavtal enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande enligt huvudregeln skall ingå i bodelning efter äktenskapsskillnad. Övriga former av pensionsrättigheter, exempelvis tjänstepensioner, pensioner enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och pension enligt det reformerade ålderspensionssystemet ingår däremot inte i bodelningen.

För de fall då det finns en snedfördelning av makarnas pensionsskydd har i 6 kap. äktenskapsbalken om underhåll anvisats olika vägar för att jämna ut olikheterna och förbättra situationen efter äktenskapsskillnad för en make som har dåligt pensionsskydd och otillräckliga möjligheter att själv förbättra

skyddet. Av 6 kap. 7 § framgår att varje make efter äktenskapsskillnad svarar för sin försörjning. Om den ena maken behöver bidrag till sitt underhåll under en övergångstid har den maken rätt att få underhållsbidrag av den andra maken efter vad som är skäligt med hänsyn till denna makes förmåga och övriga omständigheter. Har den ena maken svårigheter att försörja sig själv efter att ett långvarigt äktenskap har upplösts eller finns det andra synnerliga skäl, har den maken rätt till underhållsbidrag av den andra maken för en längre tid. Den omständigheten att den underhållsberättigade behöver bidraget för att skaffa sig pensionskydd kan vara skäl för att bestämma att bidraget skall betalas med ett engångsbelopp. I 8 § föreskrivs att underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad skall betalas fortlöpande. Finns det särskilda skäl, såsom att den underhållsberättigade behöver ett bidrag för att skaffa sig pensionskydd, får domstolen dock bestämma att bidraget skall betalas med ett engångsbelopp.

När det gäller frågor om hur pensionsrättigheter skall värderas vid bodelning hänvisas till proposition 1997/98:106, s. 53.

I motion L425 av Ewa Thalén Finné och Christina Husmark Pehrsson (båda m) anförs att det borde finnas en möjlighet för parterna att vid boskillnad avtala om att dela på intjänad pensionsrätt. Vid skilsmässa framkommer ofta att en part, oftast kvinnan, har arbetat deltid då barnen varit små. Den pension som den andra maken under denna denna tid tjänat in borde, enligt motionärernas mening, kunna delas. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om möjlighet att överlåta intjänad pension.

Lena Ek (c) anför i motion L451 att den förälder som stannat hemma med barnen vid en skilsmässa blir missgynnad genom att han eller hon får sämre pension. Enligt motionärernas mening vore det rimligt att båda makar har samma förutsättningar inför sin ålderdom att dela pensionspoäng på samma sätt som man delar annan egendom. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om möjligheten att fördela och dela pensionspoäng mellan makar.

De ovan redovisade reglerna om pensionsrättigheter vid bodelning, som trädde i kraft den 1 januari 1999, kom till efter ingående överväganden våren 1998 till följd av de av riksdagen år 1994 beslutade genomgripande ändringarna i reglerna för ålderspensionssystemet (prop. 1997/98:106, bet. LU25). De allmänna utgångspunkterna för behandling av makars pensionsrättigheter vid bodelning med anledning av äktenskapsskillnad var då att pensionsrättigheter i form av exempelvis tjänstepensioner, pension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och pension enligt det reformerade allmänna ålderspensionssystemet *inte* skall ingå, medan däremot rätten till pension på grund av privat pensionsförsäkring och pension på grund av pensionsparavtal enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande som regel skall ingå. För de fall då det finns en snedfördelning mellan makarnas pensionskydd beslutades ovan redovisade bestämmelser i 6 kap. äktenskapsbalken som markerar att pensionskyddet kan ha betydelse för underhållsfrågan. Ett enigt utskott och en enig riksdag ställde sig bakom lagstiftningen.

Utskottet finner inte skäl att nu, endast drygt två år efter det att de nuvarande bestämmelserna om pensionsrättigheter vid bodelning varit i kraft, förorda några ändringar.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L425 och L451.

Sambolagen och dess tillämpning

Lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (sambolagen) trädde i kraft den 1 januari 1988, samtidigt med äktenskapsbalken. Lagen är tillämplig på sådana samboförhållanden där en ogift man och en ogift kvinna lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Den innehåller bestämmelser om bodelning vid upplösning av samboförhållandet, om en sambos rätt att i vissa fall ta över bostad som inte ingår i bodelningen, om inskränkningar i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet och om rättegången i tvister mellan sambor.

Huvudregeln vid bodelning är att värdet av den gemensamma bostaden och det gemensamma bohaget skall delas lika mellan samborna. I 5 § första stycket föreskrivs att när ett samboförhållande upphör, skall på begäran av någon av samborna deras gemensamma bostad och bohag fördelas mellan dem genom bodelning, om egendomen har förvärvats för gemensamt begagnande. Avlider en sambo, skall begäran om en sådan bodelning framställas av den efterlevande sambon senast när bouppteckningen förrättas. Enligt 5 § andra stycket gäller inte första stycket om samborna har kommit överens om det i ett skriftligt avtal som har undertecknats av dem båda.

Våren 1997 tillkallade regeringen en parlamentarisk kommitté med uppgift att utvärdera huruvida huvudsyftet med sambolagen – att ge ett minimiskydd åt den svagare parten när ett samboförhållande upplöses – har uppnåtts och bl.a. överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av heterosexuella och homosexuella sambor är motiverade (dir. 1997:75). Kommittén antog namnet Samboendekommittén. Utredningsarbetet redovisades i september 1999 i betänkandet (SOU 1999:104) Nya samboregler.

Sten Tolgfors (m) anför i motion L403 att sambolagen inskränker enskilda människors möjligheter att själva besluta över sina samlevnadsformer. Lagen inkräktar också, enligt motionärens mening, på människors integritet och äganderätt. Sambolagen bör därför avskaffas. Till skillnad från äktenskapet och partnerskapet är det reglerade samboförhållandet inte följden av ett aktivt val. Det par som önskar få del av ett rättsligt skydd kan exempelvis välja att gifta sig med varandra. Om människor inte väljer att gifta sig skall staten, enligt motionärens mening, inte lägga sig i detta. Regleringen av ekonomiska förhållanden bör bli gällande först när sambopar aktivt väljer detta på samma sätt som gäller för äktenskap och registrerat partnerskap. Mot denna bakgrund anser motionären att sambolagen bör avskaffas och ersättas med en möjlighet till frivilliga avtal om sammanboende pars inbördes ekonomiska förhållanden. På så sätt blir, enligt motionären, de ömsesidiga ekonomiska förhållandena föremål för människors aktiva och medvetna val. I motionen yrkas att riksdagen skall besluta avskaffa sambolagen (yrkande 1) och att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen

anförts om att ekonomiska förhållanden mellan sammanboende personer skall regleras genom frivilliga avtal i stället för i lag (yrkande 2).

I motion L410 framför Stig Rindborg m.fl. (m) kritik mot den nuvarande sambolagstiftningen. Motionärerna anför att sambolagen visat sig skapa en falsk känsla av trygghet. Gemene man uppfattar i många fall att sambolagen ger ett juridiskt skydd motsvarande vad som gäller för äktenskap och registrerade partnerskap. Denna falska trygghet innebär, enligt motionärernas mening, att de samboende inte tänker igenom vilka regler som gäller för bl.a. egendomen. En lång rad olika samlevnadsformer har uppstått, och de som bor under samma tak är ytterst sällan medvetna om att sambolagen kan komma att tillämpas när sammanlevnaden upphör. Bevisläget är dessutom komplicerat när den ena parten hävdar att samlevnaden skett under äktenskapsliknande former medan den andra hävdar att samlevnaden såg ut på annat vis. Motionärerna vill ha till stånd en ny ordning som innebär att parterna avtalsvägen skall kunna bestämma om sambolagen skall vara tillämplig på deras samlevnad. I motionen yrkas att riksdagen skall besluta om sådana lagändringar att lagen om sambors gemensamma hem och lagen om homosexuella sambor enbart blir gällande efter avtal mellan de samboende.

Vad först gäller motion L403 yrkande 1 vill utskottet framhålla att innan sambolagen infördes var sammanboende par som inte ingått äktenskap hänvisade till att träffa avtal om sina inbördes förhållanden. Det var emellertid oklart vilka rättsverkningar som kan åstadkommas genom avtal mellan sambor, och om sådana avtal blir gällande mot tredje man. De undersökningar som gjordes innan sambolagen infördes visade dessutom att det var mycket ovanligt att några avtal träffades mellan parterna i samboförhållanden. Även om det i och för sig inte kan tas för givet att de lösningar som sambolagen tillhandahåller passar alla sambor i samtliga situationer anser utskottet att lagen behövs. Sambolagen ger också parterna möjlighet att avtala bort bodelningsreglerna.

Vidare vill utskottet hänvisa till att det vid Samboendekommitténs hearingar i många avseenden framförts kritik mot sambolagen, men att ingen därvid ansett att sambolagen borde upphävas. Även om bodelningsresultatet i flera fall blir orättvist bedömdes sambolagen vara till hjälp för den svagare parten i många fall. Samboendekommittén har bedömt att sambolagens övergripande syfte att bereda den svagare parten ett minimiskydd vid ett samboförhållandes upplösning även fortsättningsvis skall bestå samt lagt fram förslag till vissa förtydliganden och andra lagändringar.

Inte heller utskottet finner skäl att förorda att sambolagen skall upphävas.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L403 yrkande 1.

När det sedan gäller yrkande 2 i motion L403 och motion L410 vill utskottet peka på att Samboendekommittén lagt fram förslag till en bestämmelse som tydligare än den nuvarande klargör att sambor kan avtala såväl att bodelning över huvud taget inte skall ske som att viss egendom inte skall ingå i bodelningen samt att samborna genom ett nytt avtal kan ändra vad de tidigare har överenskommit. I avvaktan på resultatet av den fortsatta beredningen av kommitténs förslag anser utskottet att motionerna L403 yrkande 2 och L410 inte skall föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L403 yrkande 2 och L410.

I motion L424 av Britt-Marie Danestig (v) yrkas att riksdagen skall begära att regeringen tillsätter en utredning med syfte att lämna förslag om hur regelsystem och lagstiftning skall utformas när det gäller kvinnor och män som är sammanboende utan gemensamma barn enligt vad i motionen anförts om behovet av konsekvens när det gäller hur man räknas som en ekonomiskt oberoende individ respektive som en ekonomisk enhet. Motionären anför bl.a. att det är svårt för enskilda att förstå i vilka sammanhang deras sammanboende skall ses som ett enda hushåll med gemensam ekonomi och i vilka sammanhang de skall ses som två av varandra ekonomiskt oberoende individer. Enligt motionärens mening upplever många människor att de utsätts för godtyckliga bedömningar. Detta skapar frustration och försvårar planeringen av den personliga ekonomin.

Vad som tas upp i motionen synes, såvitt utskottet kan bedöma, till övervägande del vara att se som ett informationsproblem. Utskottet erinrar om att också Samboendekommittén ansett att informationen om sambolagen måste förbättras. En allsidig och brett upplagd information bör, enligt kommittén, finnas tillgänglig för allmänheten. Innehållet i informationen skall vara tydligt och lättförståeligt och riktas till både sambor av motsatt kön och av samma kön. Det skall eftersträvas att informationen lämnas på ett sådant sätt att den når ut till ett så stort antal berörda personer som möjligt.

Utskottet förutsätter att sådana informationsinsatser som Samboendekommittén föreslagit kommer till stånd och avstyrker därför bifall till motion L424.

Lagstiftningen om sambor av samma kön

För personer som lever tillsammans i ett homosexuellt förhållande men som inte har registrerat sitt partnerskap gäller lagen (1987:813) om homosexuella sambor. Lagen innebär att sambolagen och vissa andra bestämmelser om sambor är tillämpliga också på homosexuella samboförhållanden.

I motion L444 anför Lars Lindblad (m) att likheten inför lagen är en viktig princip som måste gälla oavsett sexuell läggning. Motionären anser därför att reglerna i sambolagen också skall gälla homosexuella sambor. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen sålunda anförts om lagen om sambors gemensamma hem (yrkande 1).

Inger Segelström m.fl. (s) kritiserar i motion L450 den nuvarande uppdelningen i två sambolagar – en för heterosexuella och en för homosexuella. Motionärerna förordar därför en ny sambolagstiftning som innebär att alla samboförhållanden regleras i en och samma lag. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att införa en ny och neutral sambolagstiftning.

Också Ana Maria Narti m.fl. (fp) anser i motion L459 att en gemensam sambolagstiftning bör införas för hetero- och homosexuella. Härigenom får, anför motionärerna, alla sambopar lika rättigheter och skyldigheter. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening

vad i motionen anförts om en ny sambolagstiftning som behandlar homosexuella och heterosexuella sambor lika (yrkande 5).

Inför ett ställningstagande till de aktuella motionsyrkandena vill utskottet peka på att Samboendekommittén i sitt betänkande (SOU 1999:104) Nya samboregler framlagt lagförslag som innebär att lagen om homosexuella sambor skall upphävas och att alla samboförhållanden skall regleras i en och samma sambolag. Det föreligger således ett färdigt lagförslag med den inriktning som motionärerna förespråkar. Enligt utskottets mening bör resultatet av det fortsatta beredningsarbetet avvaktas.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L444 yrkande 1, L450 och L459 yrkande 5.

Värdekommission, m.m.

I januari 1998 tillsatte den dåvarande norska regeringen en kommission, den s.k. Verdikommisjonen, som bestod av dels en styrgrupp om 12 ledamöter, dels ett råd på 37 ledamöter. Styrgruppen och rådet har en bred sammansättning av människor från en mängd olika samhällssektorer. Kommissionen finansieras med statliga medel, men är i övrigt helt fristående från den norska staten. Huvudmålet för kommissionen är att bidra till bred värdemässig och samhällsetisk mobilisering för att stärka gemenskapsvärderingar och ansvar för miljön och samhället. Kommissionen skall bl.a. bidra till att skapa en större medvetenhet om värdefrågor och etiska problemställningar, bidra till analys och kunskapsförmedling på området, identifiera aktuella värdemässiga och samhällsetiska utmaningar och uppmana till handling. Arbetet bedrivs bl.a. genom utfrågningar, seminarier, konferenser, massmedieutspel, institutionsbesök, folkmöten och genom publicering av rapporter och andra publikationer.

Verdikommisjonen har bedrivit projekt som gäller bl.a. användningen av Norges oljetillgångar, folkhälsa, mediernas betydelse, miljö, krig och fred, våld, minoriteter och religion. Vidare har kommissionen givit ut ett antal publikationer i vitt skilda ämnen. Kommissionens arbete skall i sin helhet redovisas i en slutrapport senast under hösten 2001.

I motion L435 anför Alf Svensson och Per Landgren (båda kd) att det är angeläget med en samlad och samordnad hantering av vår tids svåra etiska frågor med utgångspunkt i de etiska ståndpunkter vi har intagna i grundlagen och i internationella konventioner och deklARATIONER om mänskliga fri- och rättigheter. En svensk genomlysning av samhällets fundament, dvs. den värdebas som håller ihop samhället, är angelägen, menar motionärerna. Vad gäller bredden och planeringen kan den norska Verdikommisjonen fungera som gott exempel. I anslutning till tidigare motioner anser motionärerna att en svensk värdekommission med mönster från vårt grannland Norge bör tillsättas. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en värdekommission.

Gunilla Wahlén (v) anför i motion L458 att det måste finnas en arena för etisk dialog. Kunskapen och insikten om de etiska värderingarna som råder i samhället måste öka hos forskare och beslutsfattare. För att öka möjligheterna att göra rätt val eller fatta riktiga avgöranden måste vi prata med varandra

om dessa viktiga saker. Samtalet måste, anför motionären, finnas hemma med familjen, i skolan, mellan arbetskamrater, mellan människor med olika bakgrund, kultur och religion, med personalen i vården, läkarna med forskarna, beslutsfattarna och lagstiftarna. Motionären menar att det finns ett oändligt behov av en öppen dialog för att medborgarna skall få kunskap och ha beredskap att ta ställning i etiska dilemman och skapa en gemensam värdegrund. I motionen yrkas att riksdagen skall begära att regeringen tar initiativ till en öppen dialog om etiska dilemman mellan allmänhet, forskare och folkvalda.

I motion L420 yrkar Tuve Skånberg (kd) att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om klarläggande av hur och i vilken utsträckning de tyska rasistiska Nürnberglagarna kom att tillämpas i Sverige. Enligt vad som anförts i motionen tillämpades i Sverige under 1930- och 1940-talen nazistiska raslagar på familjerättens område på så sätt att tyska medborgare som flytt till Sverige genom lagen (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap hindrades att ingå äktenskap över rasbarriären. Motionären anser att det är angeläget att riksdagen uttalar behovet av att klarlägga hur och i vilken utsträckning så kom att ske.

Motionsyrkanden om tillsättande av en värdekommission har avstyrkts av utskottet våren 1999 i betänkande 1998/99:LU18 och våren 2000 i betänkande 1999/2000:LU16. Utskottet har därvid erinrat om att vissa åtgärder redan vidtagits för att lyfta fram sådana spörsmål som tas upp av motionärerna och därvid nämnt den s.k. Millenniekommittén, Värdegrundsprojektet inom grundskolan och Demokratiutredningen. För en närmare redovisning av dessa arbeten hänvisas till lagutskottets betänkande 1998/99:LU18.

Utskottet har självfallet inte någon annan uppfattning än motionärerna vad gäller det angelägna i att det i så många sammanhang som möjligt förs samtal, diskussioner och debatter i sådana frågor som tas upp i motionerna. Som utskottet fann våren 1999 och våren 2000 är dock den föreslagna värdekommissionen inte en framkomlig väg om man vill komma vidare med de tankegångar som utskottet givit uttryck för. Det föreligger nämligen en risk för att bara tillsättandet av en statlig kommission av många kan uppfattas som ett försök att lägga fast en för alla människor gemensam syn på de frågeställningar som förts fram av motionärerna. Det kan inte heller uteslutas att samtal och diskussioner i andra sammanhang kring grundläggande mänskliga värden avstannar och det synsätt som kommer till uttryck i kommissionen blir allenarådande. Vad en värdekommission kan lägga fast kan dessutom endast bli redovisningar av uppfattningar hos enskilda ledamöter i en statlig kommitté. Därtill kommer att det inte går att bortse från att kommissionens slutsatser kan bli så allmänt hållna att de framstår som ointressanta och arbetet därmed utförts i onödan.

Därtill kommer att ytterligare arbeten nu slutförts som lyfter fram och har förslag rörande sådana spörsmål som motionärerna önskar få belysta. Vad som därvid tas upp har nära beröringspunkter med delar av den norska Verdikommisjonens arbete.

Utskottet vill därvid först hänvisa till Bioteknikkommitténs slutbetänkande (SOU 2000:103) Att spränga gränser – Bioteknikens möjligheter och risker. I

betänkandet anför kommittén att det är angeläget att de enskilda medborgarnas möjligheter att få insyn, vara delaktiga och utöva inflytande när det gäller teknikutvecklingen i samhället förbättras väsentligt. Behovet av en dialog mellan dessa, experter och politiker måste tillgodoses. Kommittén menar att Sverige bör inrätta ett teknologiråd med ett brett arbetsområde omfattande olika typer av teknologier. Rådet skall främja debatten om teknologi, dvs. teknik och dess användning. Därutöver skall rådet värdera teknologin – alltså peka på teknologins problem och möjligheter, på behov av ställningstaganden och på lösningar – och ge råd till riksdagen och regeringen i teknologiska frågor. Bioteknikkommittén anser att teknologirådet bör bestå av en styrelse, ett representantskap och ett sekretariat. I styrelsen ingår lämpligen omkring tio ledamöter, som utses av regeringen på förslag av olika intressenter som forskningsråd och arbetsmarknadens parter. Representantskapet kan bestå av omkring 50 ledamöter och fungera som ett forum för en öppen debatt om aktuella ämnen med anknytning till teknologivärdering. Representantskapet bör ha en betydligt bredare anknytning till samhället än styrelsen, bl.a. genom företrädare för konsumenter, producenter och miljöorganisationer och olika ungdomsorganisationer. Rådet bör självt bestämma vilka frågor som skall tas upp. Såväl regeringen och dess organ som riksdagen har möjlighet att ge förslag på arbetsuppgifter. Även organisationer och enskilda skall, enligt kommittén, ha denna möjlighet. Rådet kan också självmant ta upp områden där arbete bör utföras. Dess arbets sätt skall vara sådant att det skapar en brygga mellan medborgare, forskare eller andra experter och politiker. Teknologirådet föreslås vara en myndighet under riksdagen och skall löpande lämna rapporter till riksdagen, regeringen och allmänheten. Bioteknikkommittén anser att en särskild organisationskommitté bör tillsättas för att förbereda och genomföra organisationen av rådet. – Bioteknikkommitténs betänkande bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Ett annat betänkande som bör beaktas i förevarande sammanhang är (SOU 2001:5) Forum för Levande historia som nyligen överlämnats till chefen för Kulturdepartementet från Kommittén för Levande historia. I betänkandet föreslår kommittén att ett nytt kunskapscentrum, Forum för Levande historia, skall inrättas. Det övergripande målet för detta forum skall vara att stärka viljan hos var och en att aktivt verka för alla människors lika värde. Forumet skall behandla frågor som rör demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen. Förslaget skall ses mot bakgrund av de positiva erfarenheterna av informationssatsningen Levande historia och som en konkret åtgärd i linje med många av de andra initiativ och utredningar som genomförts under 1990-talet mot rasism, antisemitism, antiziganism, främlingsfientlighet och antidemokratiska krafter i syfte att stärka demokratin. Forumets unika syfte skall vara att främja arbete med, diskussion om och reflektion över demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter i samtiden utifrån historiska perspektiv, från Förintelsen och från svensk 1900-talshistoria. Forumet skall bl.a. förmedla och ge tillgång till fakta, föra of-fentliga debatter i aktuella frågor, stimulera till dialog genom att vara mötesplats för olika ämnesdiscipliner, yrkesgrupper, kulturer och generationer samt utveckla ett samarbete med myndigheter, organisationer och institutioner, liksom med internationella organisationer.

Det redovisade leder utskottet fram till samma slutsatser som våren 1999 och våren 2000. Utskottet är således inte berett att ställa sig bakom kravet på inrättandet av en svensk värdekommission, och motion L435 bör därför lämnas utan bifall.

När det gäller motionerna L420 och L458 anser utskottet att riksdagen nu i första hand bör avvakta resultatet av de ovan redovisade förslagen från Bioteknikkommittén och Kommittén för Levande historia, och utskottet avstyrker bifall också till dessa motionsyrkanden.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *äktenskapets ställning*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L411 och 2000/01:L422 yrkande 1,

res. 1 (m)

res. 2 (kd)

2. beträffande *äktenskap för personer av samma kön*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L404 yrkande 2 och 2000/01:L407 yrkande 1,

res. 3 (v)

3. beträffande *åldersgränsen för äktenskap*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L432, 2000/01:L437 och 2000/01:L456,

4. beträffande *hindersprövning*
att riksdagen avslår motion 2000/01:L427,

5. beträffande *vigsel*
att riksdagen avslår motion 2000/01:L404 yrkandena 1 och 3,

res. 4 (v)

6. beträffande *partnerskapsförrättare inom trossamfund*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L444 yrkande 2, 2000/01:L454 yrkande 2 och 2000/01:Ju724 yrkande 9,

res. 5 (v)

7. beträffande *partnerskapsförrättare och vigselförrättare*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L407 yrkandena 2 och 3, 2000/01:L454 yrkande 3 och 2000/01:L459 yrkande 2,

8. beträffande *anknytningskraven*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L454 yrkande 1, 2000/01:L459 yrkandena 1 och 4 samt 2000/01:Ju724 yrkande 7,

res. 6 (v, c, fp)

9. beträffande *partnerskapsregistreringar utomlands*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L407 yrkande 4, 2000/01:L454 yrkande 4, 2000/01:L459 yrkande 3 och 2000/01:Ju724 yrkande 8,

res. 7 (v, fp)

10. beträffande *terminologin i lagen om registrerat partnerskap*
att riksdagen avslår motion 2000/01:Ju724 yrkande 10,

res. 8 (v)

11. beträffande *betänketiden vid äktenskapsskillnad*
att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf228 yrkande 3,
12. beträffande *överklagande av dom på äktenskapsskillnad*
att riksdagen avslår motion 2000/01:L423 yrkande 1,
13. beträffande *utländska medborgares rätt till äktenskapsskillnad*
att riksdagen avslår motion 2000/01:L423 yrkande 2,
14. beträffande *bodelning*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L430 och 2000/01:L455,
15. beträffande *gemensamma lån vid bodelning*
att riksdagen avslår motion 2000/01:L431,
16. beträffande *pensionsrättigheter vid bodelning*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L425 och 2000/01:L451,
17. beträffande *upphävande av sambolagen*
att riksdagen avslår motion 2000/01:L403 yrkande 1,
res. 9 (m, kd)
18. beträffande *sambolagens tillämpning*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L403 yrkande 2 och 2000/01:L410,
res. 10 (m)
19. beträffande *information om samboregler*
att riksdagen avslår motion 2000/01:L424,
20. beträffande *lagstiftningen om sambor av samma kön*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L444 yrkande 1, 2000/01:L450 och 2000/01:L459 yrkande 5,
21. beträffande *en svensk värdekommission*
att riksdagen avslår motion 2000/01:L435,
res. 11 (kd)
22. beträffande *etiska dilemman och Nürnberglagarna*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:L420 och 2000/01:L458.

Stockholm den 13 februari 2001

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

I beslutet har deltagit: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Karin Olsson (s), Henrik S Järrel (m), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Viviann Gerdin (c), Ana Maria Narti (fp), Christina Pettersson (s) och Raimo Pärssinen (s).

1. Äktenskapets ställning (mom. 1)

Stig Rindborg, Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström och Berit Adolfsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar med ”Utskottet har” och slutar med ”yrkande 1” bort ha följande lydelse:

I likhet med vad som anförts i motion L411 anser utskottet att lagstiftningsåtgärder är påkallade i syfte att stärka äktenskapets och partnerskapets rättsliga ställning. Under de senaste åren har många par avstått från att ingå äktenskap eller registrera partnerskap med hänsyn till rent ekonomiska förhållanden. Det får, enligt utskottets mening, inte vara så att samhället behandlar par som formaliserat sitt samliv efter de normer som samhället ställt upp mer ofördelaktigt än andra. I likhet med motionärerna anser utskottet att det inte finns någon anledning att straffa två individer som använder de av lagstiftningen tillhandahållna standardreglerna för samlevnad. Som dagens lagstiftning ser ut missgynnas de par som väljer att genom äktenskap eller partnerskap offentliggöra sin samlevnad.

Mot bakgrund av vad som sålunda anförts bör regeringen lägga fram förslag till sådana lagändringar att staten inte missgynnar par som formaliserat sitt samliv genom att registrera partnerskap eller ingå äktenskap i enligt med vad som nu anförts.

Med det anförda tillstyrker utskottet bifall till motion L411 och avstyrker bifall till motion L422 yrkande 2.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *äktenskapets ställning*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:L411 och med avslag på motion 2000/01:L422 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

2. Äktenskapets ställning (mom. 1)

Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar med ”Utskottet har” och slutar med ”yrkande 1” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att den neutrala synen på samlevnad som genomsyrat den familjerättsliga lagstiftningen under de senaste decennierna bör ersättas med en lagstiftning som gör äktenskapet till en än mer attraktiv samlevnadsform. Fakta visar att äktenskapet redan nu, trots många skilsmässor, ändå är den stabilaste samlevnadsformen. I likhet med den danska utredningen om samlevnadsformer anser utskottet att äktenskapet är den bästa rättsliga ramen för att säkra känslomässig och ekonomisk trygghet för familjen. För att minska antalet spruckna relationer och för att flera skall välja äktenskapet som samlevnadsform är det därför angeläget med opinionsbildning och en politisk viljeinriktning på familjerättens område som framhåller äktenskapet som den bästa samlevnadsformen. En sådan med-

veten inriktning markerar vikten av att uppnå ökad rättssäkerhet och jämställdhet mellan makar, samtidigt som barnens trygghet förstärks. Erforderliga lagförslag i linje med vad utskottet nu anfört bör framläggas utan dröjsmål.

Vad utskottet nu anfört om inriktningen av lagstiftningen på familjerättens område bör riksdagen, med bifall till motion L422 yrkande 1 och med avslag på motion L411, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *äktenskapets ställning*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:L422 yrkande 1 och med avslag på motion 2000/01:L411 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Äktenskap för personer av samma kön (mom. 2)

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar med ”Frågan om” och slutar med ”yrkande 1” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning om att människors kärlek och önskan att leva med varandra skall erkännas och respekteras, oavsett om kärleken är homosexuell eller heterosexuell. Några bärande skäl för att särskilja homo- och heterosexuella i lagstiftningen föreligger sålunda inte.

Genom införandet av partnerskapslagen har Sverige tillsammans med Danmark, Norge, Island samt numera även Nederländerna påbörjat arbetet med att avskaffa den rättsliga särbehandlingen av homosexuell samlevnad. Flera andra länder följer nu efter. Enligt utskottet är tiden mogen att ta ytterligare ett steg i detta arbete och ge homosexuella möjlighet att ingå äktenskap på samma villkor och med samma rättsverkningar som heterosexuella. Konsekvensen av detta blir att partnerskapslagen kan avskaffas och att de partner som redan registrerat sitt partnerskap kan betraktas som makar enligt den nya lagstiftningen. Härigenom kommer familjebegreppet att utvidgas i överensstämmelse med vad som begärts i de aktuella motionerna. Som ett led i strävan att skapa en lagstiftning på det familjerättsliga området som inte diskriminerar människor på grund av sexuell läggning, bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag till ändringar i äktenskapslagstiftningen i enlighet med vad utskottet nu skisserat.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L404 yrkande 2 och L407 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *äktenskap för personer av samma kön*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:L404 yrkande 2 och 2000/01:L407 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med "Utskottet erinrar" och på s. 15 slutar med "och 3" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att den kyrkliga vigseln nu bör fränkännas rättslig betydelse. Som anförs i motionen är nämligen gällande ordning inte i överensstämmelse med principen om statens neutralitet i religiösa frågor, en princip som har accentuerats ytterligare i och med skiljandet av Svenska kyrkan från staten den 1 januari 2000. Endast äktenskap ingånget inför civil myndighet, dvs. s.k. civiläktenskap, bör således vara juridiskt bindande och läggas till grund för de rättigheter och skyldigheter som är förenade med äktenskapet. En sådan ordning skulle innebära ett för alla enhetligt sätt att ingå äktenskap där de i lag påbjudna kraven begränsas till vad som är nödvändigt från praktisk synpunkt, samtidigt som den enskilde ges möjlighet att utforma eventuella ceremonier efter eget gottfinnande. För motionärernas förslag talar även den omständigheten att svensk rätt genom införandet av civiläktenskap skulle komma i bättre överensstämmelse med vad som sedan lång tid tillbaka gäller i många andra länder, exempelvis i Frankrike.

Mot bakgrund av vad som nu anförs bör regeringen återkomma med ett lagförslag som innebär införande av civiläktenskap och att den kyrkliga vigseln fränkänns sin rättsliga verkan. I avvaktan på ett sådant lagförslag bör regeringen ta initiativ till de författningsändringar som krävs för att begreppen civiläktenskap och civil vigsel redan nu införs i äktenskapsbalken och därmed anslutande författningar. Därmed skulle begreppsapparaten komma i bättre överensstämmelse med de begrepp som används utomlands samtidigt som risken för att den icke-kyrkliga vigseln förknippas med borgerlig politik undanröjs. De nya reglerna skall givetvis inte påverka redan ingångna äktenskap.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L404 yrkandena 1 och 3, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *vigsel*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:L404 yrkandena 1 och 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Partnerskapsförrättare inom trossamfund (mom. 6)

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar med "Utskottet kan" och slutar med "yrkande 9" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att nuvarande lagstiftning inte är tillfredsställande när det gäller möjligheten för homosexuella att ingå partnerskap. En ordning som motsvarar den som finns i 1993 års lag om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan bör införas också

för partnerskap. Enligt utskottets mening bör regeringen omgående lägga fram förslag som innebär att partnerskap kan komma till stånd inom trossamfund på samma sätt som äktenskap kan komma till stånd inom sådana samfund.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L444 yrkande 2, L454 yrkande 2 och Ju724 yrkande 9, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *partnerskapsförrättare inom trossamfund*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:L444 yrkande 2, 2000/01:L454 yrkande 2 och 2000/01:Ju724 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Anknätningskraven (mom. 8)

Tanja Linderborg (v), Tasso Stafilidis (v), Viviann Gerdin (c) och Ana Maria Narti (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 19 börjar med ”Utskottet vill” och slutar med ”utan bifall” bort ha följande lydelse:

Partnerskapslagen har varit i kraft i mer än sex år, och enligt utskottets mening visar de gångna årens erfarenheter att argumenten för nuvarande anknätningskrav inte har den bärkraft som man antog vid lagens införande. Som framhålls i motionerna motverkar anknätningskravet inte problem med den internationella rättstillämpningen, och vidare kan man nu säkert säga att någon partnerskapsturism inte är att befara om anknätningskravet avskaffas. Inte heller argumentet att andra länder skulle ställa sig tveksamma till att deras medborgare kan registrera sitt partnerskap här trots att de inte har tillräcklig anknätning till Sverige är bärkraftigt. Även om anknätningskravet nu har mjukats upp kvarstår, enligt utskottets mening, den principiella problematiken med ett sådant krav. Denna inställning delas också av de båda myndigheter som har att bevaka homosexuellas situation, nämligen Folkhälsoinstitutet och HomO, liksom av Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL). Det får ankomma på regeringen att lägga fram erforderliga lagförslag i enlighet med anförda.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L454 yrkande 1, L459 yrkandena 1 och 4 samt Ju724 yrkande 7, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *anknätningskraven*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:L454 yrkande 1, 2000/01:L459 yrkandena 1 och 4 samt 2000/01:Ju724 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Tanja Linderborg (v), Tasso Stafilidis (v) och Ana Maria Narti (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar med ”Motionsyrkanden med” och slutar med ”yrkande 8” bort ha följande lydelse:

Beträffande registrering av partnerskap vid svenska ambassader utomlands anser utskottet i likhet med motionärerna att det ur principiell synpunkt är viktigt att svenska utlandsmyndigheter erbjuder alla svenskar samma service, oavsett personernas sexuella läggning. Utskottet konstaterar att partnerskapslagen redan i dag ger regeringen rätt att utfärda bemyndiganden för registrering. Enligt utskottets mening bör denna rätt självfallet utnyttjas i de fall värdlandet lämnar sitt godkännande till verksamheten. Regeringen bör, mot den nu angivna bakgrunden, snarast vidta sådana åtgärder att de personer som uppfyller kraven för registrering enligt svensk lag ges möjlighet att få sitt partnerskap registrerat på ambassader utomlands.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L407 yrkande 4, L454 yrkande 4, L459 yrkande 3 och Ju724 yrkande 8, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *partnerskapsregistreringar utomlands*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:L407 yrkande 4, 2000/01:L454 yrkande 4, 2000/01:L459 yrkande 3 och 2000/01:Ju724 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Terminologin i lagen om registrerat partnerskap (mom. 10)

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar med ”I sitt” och slutar med ”yrkande 10” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning om att terminologin i partnerskapslagen bör harmonisera med äktenskapsbalken och att ordet ”registrering” över huvud taget inte borde få användas i en familjerättslig lag av förevarande slag. Det bör ankomma på regeringen att föranstalta om en språklig och redaktionell översyn av partnerskapslagen och därefter återkomma till riksdagen med förslag till lagändringar. Partnerskapskommitténs förslag kan vara en lämplig utgångspunkt för ett sådant arbete.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motion Ju724 yrkande 10, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *terminologin i lagen om registrerat partnerskap*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Ju724 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Upphävande av sambolagen (mom. 17)

2000/01:LU13

Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd) och Berit Adolfsson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 32 börjar med ”Vad först” och på s. 33 slutar med ”yrkande 1” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den kritik mot sambolagen som förts fram i motionerna L403 och L410. Lagstiftningen är till sin karaktär en skyddslagstiftning men det har, såsom redovisats i motionerna, visat sig att den skapar en falsk känsla av trygghet och skydd eftersom parterna aldrig med full säkerhet kan utgå från om den är tillämplig just i deras fall.

Det får ankomma på regeringen att närmare överväga vilka övergångsbestämmelser som ett upphörande av sambolagen kan behöva medföra och därefter framlägga erforderliga lagförslag till riksdagen.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L403 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffande *upphävande av sambolagen*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:L403 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Sambolagens tillämpning (mom. 18)

Stig Rindborg, Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström och Berit Adolfsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 33 börjar med ”När det” och slutar med ”och L410” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar de synpunkter som förts fram i motionerna L403 yrkande 2 och L410 och förordar således en lagstiftning som innebär att en ny typ av sambolag blir tillämplig endast i de fall då parterna träffat ett särskilt avtal härom. Härigenom skulle det en gång för alla klart och tydligt framgå i vilka lägen sambolagen skall tillämpas.

Det får ankomma på regeringen att inom ramen för pågående beredningsarbete med anledning av Samboendekommitténs betänkande utarbeta ett sådant lagförslag och återkomma till riksdagen.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med anledning av motionerna L403 yrkande 2 och L410, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. beträffande *sambolagens tillämpning*
att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:L403 yrkande 2 och 2000/01:L410 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 35 börjar med "Motionsyrkanden om" och på s. 37 slutar med "utan bifall" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärens uppfattning vad gäller vikten av att sådana frågeställningar som tas upp i motionen blir föremål för diskussion. Som anförs i motionen skulle härigenom en mycket värdefull genomlysning av samhällets fundament och värdebas komma till stånd. Med hänsyn härtill anser utskottet att regeringen skall föranstalta om att en värdekommission omgående tillsätts i enlighet med vad som anförts i motionen. Den norska Verdikommisjonen bör därvid kunna tjäna som modell.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L435, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 21 bort ha följande lydelse:

21. beträffande *en svensk värdekommission*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:L435 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilda yttranden

1. Registreringsförrättare

Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd) anför:

I enlighet med lagutskottets betänkande 1999/2000:LU22 beslutade riksdagen våren 2000 att ge regeringen till känna att det får ankomma på regeringen att verka för att det finns tillgång till registreringsförrättare över hela landet, och att en sådan ordning skulle åstadkommas genom att vigselförrättare och partnerskapsförrättare görs till ett gemensamt uppdrag. Vi reserverade oss mot detta beslut och refererade bl.a. till utskottets betänkande vid beslutet om att registrerat partnerskap skulle införas: "Utskottet vill erinra om att riksdagen vid partnerskapslagens tillkomst uttalat att ingenting hindrar att länsstyrelserna ger en och samma person behörighet att vara såväl vigselförrättare som registreringsförrättare, men att detta inte innebär att förordnad vigselförrättare skall vara skyldig att ta emot ett förordnande att även förrätta registrering av partnerskap (bet. 1993/94:LU28)."

Vidare uttalade vi i vår reservation att riksdagens uttalande i samband med partnerskapslagens tillkomst fortfarande äger giltighet och att vi således inte kan ställa oss bakom krav på obligatoriska gemensamma förordnanden som registrerings- och vigselförrättare. Vi vidhåller denna ståndpunkt.

Utskottet tog således redan i ovan nämnda betänkande ställning för en inriktning enligt yrkandet i den nu aktuella motionen. Vi reserverade oss vid samma tillfälle.

Vi vill nu med detta särskilda yttrande än en gång markera vår inställning i denna fråga.

Tanja Linderborg (v), Tasso Stafilidis (v) och Ana Maria Narti (fp) anför:

Vi ser positivt på det uppdrag regeringen nu gett till länsstyrelserna. Emellertid borde enligt vår uppfattning regeringen ha varit tydligare och klart uttalat att alla nya förordnanden skall vara gemensamma – dvs. att vigselförrättare och partnerskapsförrättare skall vara ett förordnande.

Vi har emellertid inte funnit skäl att nu formellt avge en reservation till förmån för de aktuella motionerna.

3. Betänketiden vid äktenskapsskillnad

Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd) anför:

Antalet äktenskapsskillnader är mycket högt i Sverige. Som anförts i motion L422 leder äktenskapsskillnad oftast till mycket lidande för makarna. De verkligt stora förlorarna är dock barnen. Varje år får 45 000 barn vara med om en separation, för 10 000 av dem för andra gången. En fjärdedel av dessa barn kommer efter några år att helt förlora kontakten med sin pappa. Även långt fram i tiden, kanske hela livet, kan föräldrarnas skilsmässa sätta negativa spår i barnens liv. Dessutom är kostnaderna för samhället sammantaget till följd av alla skilsmässor enorma. Alla skulle vinna på färre spruckna äktenskap.

Vi menar emellertid att den viktigaste uppgiften i första hand är att öka det förebyggande stödet för familjer som har relationsproblem eller som är i kris. Det är därför högst angeläget att resurserna för familjerådgivning i kommunerna ökar så att familjer utan köbildning vid behov snabbt kan få kvalificerad stöd och hjälp att på ett positivt sätt lösa upp problemknutarna. Information om existensen och vikten av att få denna hjälp måste också intensifieras på olika sätt, t.ex. via mödravårdscentraler och vid föräldrautbildning.

Vi sympatiserar i och för sig med den tanke som ligger bakom förslaget om förlängd betänketid vid skilsmässa då det finns barn under 16 år i familjen. Samtidigt finner vi det mest angelägna just nu vara att öka stödjande och förebyggande åtgärder, också i de fall då anmälan om äktenskapsskillnad lämnats. Detta skulle med all sannolikhet medföra att fler utnyttjar hela det år som redan den nuvarande lagen medger de sökande att tänka över situationen och följderna av en skilsmässa.

4. Överklagande av dom på äktenskapsskillnad

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anför:

Som framhållits i motion L423 yrkande 1 förekommer det i många fall att den ena parten i en skilsmässa utnyttjar rätten att överklaga en dom på äktenskapsskillnad enbart i syfte att trakassera sin motpart. Ett sådant förfarande är oacceptabelt. Trots detta har vi valt att inte reservera oss eftersom en dom på äktenskapsskillnad också innehåller beslut om bl.a. underhållsstöd, vårdnad om barn och barns boende. Vi tycker att det ur rättssäkerhetssynpunkt är

viktigt att den av parterna som exempelvis tillerkänts vårdnaden om makarnas barn har, om det är befogat, möjlighet att få underhållsbidragets storlek prövat av högre instans.

5. Utländska medborgares rätt till äktenskapsskillnad

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anför:

Vi har valt att avstå från att yrka bifall till motion L423 yrkande 2 då vi utgår från att frågeställningen som berörs i motionen kommer att bli föremål för den översyn som pågår inom Justitiedepartementet av de svenska reglerna som berör frågan om lägsta äktenskapsålder i förhållanden med internationell anknytning.

6. Bodelning och gemensamma lån vid bodelning

Ana Maria Narti (fp) anför:

Den svaga partnern i ett upplöst äktenskap kan lätt bli offer för trakasserier, hämnd och olika former av psykiskt förtryck utövade av den starkare i familjen. En del orättvisor uppstår i förhållande till delning av egendom eller ekonomiskt ansvar för tidigare tagna gemensamma lån. Ofta inträffar detta i förhållanden i vilka en man misshandlar sin fru före äktenskapets upplösning. Många svenska kvinnor tvingas på så sätt in i svåra ekonomiska kriser som de själva inte har vållat. Kvinnan kan drabbas av stora svårigheter också i många fall då mannen hämtade henne i ett annat land utan att informera henne om alla rättigheter som garanteras av Sveriges lagar. Sådana ibland mycket allvarliga följder av äktenskapets upplösning kan inte förhindras via lagstiftningen. Ett förebyggande arbete är alltså nödvändigt. Detta kräver bättre information riktad mot kvinnor och invandrare och intensiv rådgivning angående invånarnas rättigheter och deras möjligheter att skydda sig ekonomiskt via avtal. Att lämna ut information och sätta i gång effektiv rådgivning ligger lämpligen på kommunala rådgivare och på personer och grupper aktiva inom konsumentpolitiken.

Mot denna bakgrund har jag inte funnit skäl att reservera mig till förman för de motioner som gäller bodelning och gemensamma lån vid bodelning.

7. Pensionsrättigheter vid bodelning

Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd) och Berit Adolfsson (m) anför:

Vi har uppfattat motion L425 på så sätt att motionärerna vill ha till stånd en ordning som innebär att makarnas avtal i samband med en bodelning om att dela på en av deras pensionsrätter skall få verkan gentemot den som har att betala ut pensionen. Utbetalaren skall således efter det att bodelningen har avslutats vara skyldig att framgent fördela utfallande pensionsbelopp mellan parterna i enlighet med deras överenskommelse i samband med bodelningen.

Vi stöder detta förslag, samtidigt som vi konstaterar att den av motionärerna föreslagna ordningen inte lämpligen bör komma till stånd genom ändringar i äktenskapsbalkens bodelningsregel. Mot denna bakgrund har vi inte ansett oss kunna reservera oss till förmån för motion L425.

8. Lagstiftningen om sambor av samma kön

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anför:

Vi utgår från att regeringen inom kort kommer att lägga fram ett förslag till en gemensam sambolag för hetero- och homosexuella och har därför inte funnit anledning att reservera oss till förmån för motionerna L444 yrkande 1, L450 och L459 yrkande 5.

9. En svensk värdekommission

Stig Rindborg, Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström, Berit Adolfsson (alla m) anför:

Såvitt vi kunnat utröna var det viktigaste, underliggande syftet med den norska s k Verdikommissionen att hos den enskilda individen stimulera till eget personligt reflekterande över egna förhållningssätt till en rad olika samhällsföreteelser och till hela skalan av variationsrika yttringar av mänskligt liv och uppträdande, dvs. att uppmuntra individen att själv utforska sina mer eller mindre medvetandegjorda värdegrunder och förhållningssätt till etiska och moraliska begrepp och dilemman. Med det synsättet blir det själva "resan i det inre" snarare än slutmålet som är mödan värd.

Vi delar i och för sig denna syn och tror att en sådan process kan stimuleras även utan tillkomsten av en värdekommission. Vi menar att det på allt sätt är angeläget att balansera den tendens till "yrkes- och proffstyckande" som lätt uppstår i och kring politiskt till- och sammansatta kommittéer och utredningar av de slag som hänvisas till i betänkandet, i synnerhet kanske när syftet bakom dessa kommittéers tillkomst också är att bidra till en brett förankrad, samhällelig värdediskussion.

Som exempel på sådana kommittéer som på senare år haft att arbeta aktivt utåtriktat med inbjudan, stimulans och uppmuntran till offentlig debatt, dialog och samtal i värdegrundade ämnen må här nämnas Demokratiutredningen och den s k Millenniekommittén.

Såvitt vi erfarit har dock den norska Verdikommissionens arbete avbrutits i samband med ett regeringsskifte, varför någon samlad uppföljning eller försök till utvärdering av dess verksamhet inte föreligger. Det är på sätt och vis att beklaga eftersom en sådan i bästa fall kunnat ge oss en viss vägledning för vårt närmare ställningstagande i fråga om nyttan av en värdekommission enligt norsk modell.

Djupt oroande utvecklingstendenser i samhället – såsom t.ex. det ökande bruket av våld i skolan och annorstädes, främlings- och utanförskap m.m. – är i sig symptom på skadebringande norm- och värdeupplösande processer som på olika sätt måste motarbetas.

För vår del anser vi att det för framtiden kan ligga ett särskilt värde i att till kommittéer och utredningar som arbetar med etik- och moralrelaterade värdefrågor knyta brett sammansatta referensgrupper (jfr Verdikommisionens "råd" med 37 personer där flertalet företräder mycket alldagliga yrken och professioner) som mera får rollen att initiera, aktivera, frammana och spegla "vardagsmänniskans" olika perspektiv, vilka annars lätt kan hamna i skymundan av proffstyckarnas och yrkesfilosofernas synpunkter.

Vi har övervägt att i en reservation framföra vad vi nu anfört, men eftersom vi i sak för närvarande är ense med majoriteten om att en värdekommission enligt norsk modell inte bör tillsättas, har vi slutligen valt att utveckla vårt ställningstagande i detta särskilda yttrande.

10. En svensk värdekommission

Viviann Gerdin (c) anför:

Inom Centerpartiet är värdegemenskaper viktiga delar i en humanistisk människosyn, och det är för oss angeläget att ha en dialog med dessa utgångspunkter.

Centerpartiet anser att alla människor måste ges likvärdiga möjligheter men också att alla bör ta sin del av ansvaret för det gemensamma. Strävan i gemenskapen måste vara att människor känner sig behövda, accepterade och att de fyller en funktion i samhället.

En politik för livskvalitet utgår från en helhetssyn på människan som en biologisk, social, andlig och kännande varelse. Ett livskvalitetsperspektiv innebär att denna helhetssyn vägs in i allt beslutsfattande.

Genom att skapa många mötesplatser i tid och rum för samtal är det vår förhoppning att människor själva skall stimuleras till att delta i debatten om värdefrågor. I ett öppet samhälle där människor får växa, där olikheter och mångfald bejakas, där skapar vi förutsättningar för att värna alla människors lika rätt att vara delaktiga. Det innebär att vi anser att ingen sluten grupp eller kommission har ensamrätt att definiera sanningen.

11. En svensk värdekommission

Ana Maria Narti (fp) anför:

Som framkommer av utskottets betänkande pågår i dag i Sverige ett viktigt arbete med analys och uppvärdering av etiska ställningstaganden på samhällets offentliga arenor, i de institutioner, myndigheter och organisationer som ger struktur till vardagens samtal och handlingar. I detta sammanhang vill vi, Folkpartiet liberalerna, påpeka att stora brister förekommer i diskussionen om den mycket grymma intolerans som har sina rötter i marxismen. Denna art av intolerans har under hela 1900-talet och även tidigare gett upphov till oändligt många våldsamma konflikter, terror och blodbad.

Fröet ur vilket stora kedjereaktioner av våld och massmord har vuxit är en politisk filosofi som sätter i centrum för samhällsutvecklingen kriget mellan sociala grupper – den s.k. klasskampen och alltså också klasshatet. Den praktiska politik som har hämtat inspiration från denna lära har fullständigt

misslyckats överallt där den har tillämpats. Men dessa tankegångar har en fantastisk förmåga att gömma sig bakom milda formuleringar och på nytt propagera för en aktiv hatpolitik.

Trots Berlinmurens fall har politiska ställningstaganden som försöker ursäkta kommunismens brott mot mänskliga rättigheter fortfarande stor spridning i hela världen. Oftast hämtar dessa strömmar sin styrka ur det som bör kallas för vänsterns revisionism – alltså en systematisk historieförfälskning som syftar till att antingen förminska eller helt bortförklara marxismens praktiska effekter på politik och samhällsliv. I kampanjen Levande Historia och i de svenskt initierade konferenserna om intoleransen bör vänsterrevisionismen bli objekt för ständiga analyser och allt djupare avslöjanden.

Också andra typer av intolerans behöver ägnas större uppmärksamhet i arbetet med etisk förnyelse. Både den religiösa fanatismen och den ateism som inte respekterar andra livsuppfattningar än den egna bör bemötas aktivt och systematiskt. Historieundervisningen bör få en betydligt starkare ställning än i dag i grundskolor och gymnasier, på högskolor och universitet.

På lagutskottets begäran har yttranden över motionen avgivits av Uppsala universitet – Juridiska fakultetsnämnden, Lunds universitet – Teologiska fakulteten, Islamiska Samarbetsrådet och Sveriges Kristna Råd.

Remissinstanserna har därvid anfört följande.

Uppsala universitet – Juridiska fakulteten

Angående förslag 1. "Ändring av begreppet borgerlig"

I motionen föreslås att riksdagen av regeringen skall begära "förslag till ändring i äktenskapsbalken så att borgerlig ändras till civil".

Varken termen borgerlig eller termen civil förekommer i äktenskapsbalken. Kap. 4 i balken handlar enbart om vigsel och vem som kan vara vigselförrättare. Det saknas därför underlag för en sådan ändring som motionärerna tänkt sig.

En sak för sig är att termen borgerlig vigsel används i dagligt tal och i lagförarbeten för att utmärka motsatsen till kyrklig vigsel. Ordet borgerlig, i betydelsen medborgerlig och inte kyrklig, har gammal hävd i svenskt språkbruk. Fakultetsnämnden kan inte se något skäl till att riksdagen skulle söka påverka språkbruket.

Angående förslag 3. "Civil vigsel juridiskt bindande"

Motionärerna föreslår att riksdagen av regeringen skall begära "förslag till ändring av äktenskapsbalken så att endast den civila vigselceremonin blir den juridiskt bindande".

I motionen anförs som motiv för förslaget bl.a. den förändrade relationen mellan staten och Svenska kyrkan liksom principen om statens neutralitet i religiösa frågor; äktenskapet borde därför "sekulariseras". Följaktligen borde äktenskapet bli giltigt endast om ett par "lätit registrera sitt äktenskap". "Före eller efter registreringen kan paret, om det vill, ha en ceremoni som de själva bestämmer innehållet i. Den kan vara religiös eller inte religiös."

Äktenskapet är i juridiskt hänseende ett statusförhållande i den meningen att de juridiska verkningarna kommer till stånd genom vigseln enligt äktenskapsbalkens regler. Karaktären av statusförhållandet beror bl.a. på lämpligheten av att det i förväg prövas om förutsättningar finns för ett av lagen erkänt äktenskap. Samtidigt bygger äktenskapet på ett avtal mellan makarna i den meningen, att deras förklaringar i samband med vigseln, att de vill gifta sig med varandra, är nödvändiga för vigselns giltighet. Parternas viljeförklaringar bör följaktligen avges i direkt anslutning till det förfarande, kallat vigsel, då äktenskapet får rättsverkningar genom vigselförrättarens förklaring att parterna blivit äkta makar.

I sitt betänkande Familj och äktenskap (SOU 1972:41 s. 150 ff) föreslog familjelagssakkunnigas majoritet att äktenskap skulle kunna komma till stånd genom ett anmälningsförfarande av enkelt slag (dock med krav på båda parter personliga närvaro och särskild prövning av förutsättningarna för äktenskap). Samtidigt tänkte sig utredningen att även "kyrkliga personer" skulle kunna utses av länsstyrelse för att motta anmälningar. Det förutsattes vidare att mottagandet av en anmälan borde kunna inramas av en religiös eller borgerlig ceremoni, som parterna i princip skulle kunna utforma på

egen hand. Förslaget tänktes med andra ord inte leda till krav på dubbla förfaranden i den mån parterna ville gifta sig genom kyrklig vigsel.

Familjelagssakkunnigas förslag blev dock inte genomfört. Chefen för justitiedepartementet ansåg sig bl.a. inte kunna komma förbi invändningen, att förslaget stred mot den av Sverige antagna FN-konventionen angående registrering av äktenskap, eftersom konventionen kräver att parternas samtycke till äktenskap skall avges i vittnens närvaro. (Se prop. 1973:32 s. 102 ff.) Emellertid föreslogs i stället en översyn av det borgerliga vigselformuläret för åstadkommande av det förenklade förfarande som innebär, att de som så vill kan gifta sig vid en vigsel helt utan ceremoniell prägel.

Den reella fråga som motionen aktualiserar gäller om möjligheten i äktenskapslagstiftningen till antingen borgerlig eller kyrklig vigsel bör bibehållas eller om vigselreglerna skall utformas på ett sätt som nödvändiggör dubbla förfaranden för dem som vill gifta sig i kyrkan.

Äktenskapet är alltsedan början av 1900-talet sekulariserat i den svenska lagstiftningen på så sätt att det inte finns några kvarstående rättsverkningar med religiös prägel. Den kyrkliga vigseln har visserligen historisk bakgrund. I dagens samhälle kan den emellertid ses som en av praktiska skäl erbjuden möjlighet för de enskilda, som så önskar, att få till stånd ett giltigt äktenskap i ett enda steg genom vigsel i ett sådant trossamfund som erhållit vigselrätt.

Så länge vigselrätten står öppen för alla trossamfund, som uppfyller kraven för att få förrätta vigsel, kan det nuvarande systemet inte gärna anses strida mot den av motionärerna åberopade principen om statens neutralitet i religiösa frågor. Tvärtom bidrar det nuvarande systemet både till att de enskilda människornas önskan om kyrklig vigsel respekteras som godtagbar enligt lag och att olika trossamfund ges samma möjlighet. Valfrihet och religionsfrihet talar snarare för än emot den gällande ordningen.

Därtill kommer den praktiska fördelen för par som vill gifta sig kyrkligt, att ett giltigt äktenskap kan komma till stånd genom en enda vigsel, som också – när parterna väljer borgerlig vigsel – kan enligt deras önskan ges en mer eller mindre ceremoniell prägel.

Majoriteten av alla äktenskap i Sverige ingås genom kyrklig vigsel varför införande av obligatoriskt civiläktenskap inte kan antas ha stöd av en folkmajoritet. För övrigt kan i särskilda fall ett krav på obligatoriskt civiläktenskap förefalla särskilt olägligt för blivande makar. Det är t.ex. inte ovanligt att par gifter sig i svenska kyrkor utomlands. Glädjen i att göra så kanske inte blir lika stor, om det krävs ytterligare en vigsel i Sverige.

I sammanhanget kan det också noteras att ingående av äktenskap genom antingen kyrklig eller borgerlig vigsel för närvarande är möjligt enligt äktenskapslagarna i alla de fem nordiska länderna. En ändring härvidlag skulle inte bara kunna orsaka överraskningar för enskilda människor som i endera riktningen flyttar mellan Sverige och ett annat av dessa länder. En lagändring enbart i Sverige skulle dessutom avvika från eventuella önskemål om större och inte mindre harmonisering av äktenskapslagstiftningen i de nordiska länderna. Den nordiska enhetligheten är viktigare än den av motionärerna gjorda jämförelsen med Frankrike och Tyskland.

Man kan också tänka sig en ytterligare praktisk nackdel av ett krav på dubbla vigselceremonier med ett motsvarande krav på dubbla viljeförklaringar av parterna. Om nämligen en kyrklig vigsel föregår en senare borgerlig, får man kanske undantagsvis räkna med att den borgerliga vigseln, och därmed äktenskapet, aldrig kommer till stånd. En sådan kalamitet skulle kunna bero på mellankommande hinder för makarna (oföretagsamhet eller rentav dödsfall) eller på att en av parterna ångrat sig efter den kyrkliga vig-

seln. Även om sådana fall blir sällsynta, är det bättre om de helt kan undvikas.

Förslaget om obligatoriskt civiläktenskap skulle kunna föranleda ytterligare överväganden om tänkbara påverkans effekter på giftermålsfrekvensen av utformningen av reglerna om ingående av äktenskap. Det är emellertid omöjligt att veta hur eventuella orsakssamband ser ut. Fakultetsnämnden avstår från hypoteser. För övrigt är det nog främst utformningen av den samlade lagstiftningen i andra hänseenden och på olika rättsområden som kan tänkas inverka både på äktenskapsfrekvensen och på separationsfrekvensen bland gifta och samboende. Möjligheten av ett sådant orsakssamband har dock sällan uppmärksammats i lagstiftningsarbetet.

Lunds universitet– Teologiska fakultetsrådet

Teologiska fakultetsrådet konstaterar först, att den inledande historiska skissen i mer än ett hänseende är förenklad, men ser som sin främsta uppgift att yttra sig över det förslag till riksdagsbeslut som framläggs. Ett problem därvid är, att motionen inte är entydig i sin terminologi. Vigsel, vigselceremoni och registrering används på oklart sätt. I det följande gör vi en klarare åtskillnad mellan begreppen.

1. Den föreslagna ändringen i äktenskapsbalken så att ”borgerlig” ändras till ”civil” tillstyrker vi. Dock måste uppmärksamhet ägnas ev. övriga fall i lagstiftningen där ”borgerlig” används på ett liknande sätt.
2. Förslaget att partnerskap får samma rättsverkan som äktenskap avstår vi från att yttra oss över. Vi förutsätter att detta måste utredas ytterligare.
3. Förslaget att ”endast den civila vigselceremonin blir den juridiskt bindande” instämmer vi principiellt i. Historiska faktorer har lett till att kyrkor och religiösa samfund har vigselrätt i Sverige, men då skillnaden mellan den sekulära äktenskapsrätten och de olika religiöst grundade äktenskapssynerna alltmera vidgats, framstår en sådan ordning som mindre lämplig. I stället för att tala om juridiskt bindande vigselceremoni vill vi tala om och förordna en registrering med rättsverkan. En sådan registrering vid folkbokföringsmyndighet med åtföljande rättsverkan kan ske sedan en viss tid förflutit efter hindersprövning.

Den religiösa eller profana ceremoni, som sedan ev. sker, anordnas i enlighet med resp. samfunds ordning. Det är inte, som det heter i motionen, en ceremoni som kontrahenterna själva bestämmer innehållet i. Det religiöst grundade äktenskapet är inte heller, som det heter i motionen, en angelägenhet enbart för paret. Det är även en angelägenhet för det religiösa samfund i vilket ceremonin sker.

Fakultetsrådet förutsätter att konsekvenserna av en så genomgripande nyordning som motionen innebär måste utredas ytterligare. Rådet vill även betona vikten av information när en så betydande förändring införs. Principiellt tillstyrker vi motionens förslag i punkterna 1 och 3.

Islamiska Samarbetsrådet

Islamiska Samarbetsrådets företrädare instämmer i förslaget att Civil vigsel skall ersätta s.k. borgerlig vigsel enligt förslaget.

Islamiska Samarbetsrådet anser dock att den religiösa vigseln skall finnas kvar i sidan om en Civil vigsel. Sveriges 400 000 muslimer anser att den religiösa vigseln är den som är juridiskt bindande och absolut måste för att våra vigslar skall godkännas i den muslimska världen. Många muslimska länder godkänner inte heller den s.k. Civila vigseln.

Vi avvisar förslaget att Civil vigsel skall ersätta den religiösa vigseln. Vi vill behålla nuvarande ordning som ger de olika folkgrupperna fritt val att gifta sig antingen i kyrkan/moskén och civilt (borgerligt). Den juridiskt bindande religiösa vigseln som registreras hos skattemyndigheterna borde finnas kvar i kyrkan, synagogan och moskén sida vid sida med den civila vigseln.

Sverige är mångkulturellt och religiöst samhälle och man borde ta hänsyn till invandrare med olika kulturer och trosövertygelse.

Vi anser också att äktenskap är en förening mellan kvinna och man. Vi anser också att det är omotiverat att två personer av samma kön skall ingå äktenskap varken religiöst eller civilt p.g.a. att äktenskap är grunden till etablering av familj och födande av barn. Förslaget uppmuntrar till adoption som kan äventyras p.g.a. att tredje världens kulturella och religiösa bestämmelser tillåter inte att adoptera bort sina egna barn till homosexuella par som ingått den civila vigseln. Ateister och sekulariserade har i dag möjlighet att gifta sig civilt, varför skall de tvinga andra att överge sina religiösa traditioner just p.g.a. att staten är sekulariserad.

Det religiöst grundade äktenskapet bör, oavsett religion vara juridiskt bindande och borde skiljas juridiskt från den civila vigseln. Därför anser vi att regeringen skall behålla nuvarande äktenskapsregler och bestämmelser.

Sveriges Kristna Råd

Sveriges Kristna Råd, SKR, som med sina 25 medlemskyrkor och 3 observatörer utgör en gemenskap av praktiskt taget samtliga kristna kyrkor i Sverige, har beretts tillfälle att yttra sig över motion 2000/01:L404, yrk. 1 och 3 om Civiläktenskap.

De två yrkandena handlar om ändring av begreppet ”borgerlig vigsel” till ”civil vigsel” samt om att göra civil vigsel obligatorisk för äktenskapets juridiska giltighet.

En diskussion i den senare frågan har initierats i Sveriges Kristna Råd under innevarande år, delvis motiverat av förändrade relationer mellan staten och trossamfunden, men också som en viktig del av det ekumeniska samtalet mellan kyrkor med olika historiska traditioner och olika principiell hållning i denna fråga.

Av tradition svarar Svenska kyrkan för merparten av de vigslar som genomförs i Sverige, även om andelen under 1990-talet reducerats till drygt 60 %. Under senare hälften av 1900-talet har också de flesta av SKRs övriga medlemskyrkor successivt fått vigselrätt. Många av medlemskyrkorna har sina rötter i andra länder och kulturer, där endast den civila vigseln är juridiskt bindande och kyrkornas roll är att ansvara för en kyrklig vigsel som har karaktär av sakramental handling eller välsignelseakt.

Bland Sveriges Kristna Råds medlemskyrkor finns alltså vitt skilda traditioner och uppfattningar i denna fråga. SKR har därför beslutat att inleda ett fördjupat arbete med frågan om kyrkorna och vigselrätten med syfte att belysa den ekumeniskt ur både teologiska, etiska, självårdsmässiga, juridiska, politiska och internationella perspektiv.

Avsikten är att ett studie- och samtalsmaterial ska utarbetas som stöd för en fortsatt och fördjupad bearbetning av frågan inom och mellan kyrkorna.

Med denna lägesbeskrivning vill vi tydliggöra att Sveriges Kristna Råd finner de frågor som väcks i motionen intressanta och viktiga att bearbeta men att medlemskyrkorna i rådet inte ännu har underlag för några gemensamma ställningstaganden i de principfrågor som aktualiseras.

2000/01:LU13
Bilaga

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Utskottet	5
Inledning.....	5
Äktenskapets ställning	6
Äktenskap för personer av samma kön	7
Åldersgränsen för äktenskap	8
Hindersprövning	11
Vigsel.....	11
Partnerskapsförrättare inom trossamfund.....	15
Förordnande av partnerskapsförrättare och vigselförrättare.....	16
Anknytningskraven i lagen om registrerat partnerskap	17
Partnerskapsregistreringar utomlands	19
Terminologin i lagen om registrerat partnerskap	21
Betänketiden vid äktenskapsskillnad	22
Överklagande av dom på äktenskapsskillnad.....	23
Utländska medborgares rätt till äktenskapsskillnad	24
Bodelning.....	25
Gemensamma lån vid bodelning.....	27
Pensionsrättigheter vid bodelning	27
Sambolagen och dess tillämpning.....	31
Lagstiftningen om sambor av samma kön.....	33
Värdekommission, m.m.	34
Hemställan	37
Reservationer	39
1. Äktenskapets ställning (m).....	39
2. Äktenskapets ställning (kd).....	39
3. Äktenskap för personer av samma kön (v).....	40
4. Vigsel (v)	41
5. Partnerskapsförrättare inom trossamfund (v).....	41
6. Anknytningskraven (v, c, fp)	42
7. Partnerskapsregistreringar utomlands (v, fp)	43
8. Terminologin i lagen om registrerat partnerskap (v).....	43
9. Upphävande av sambolagen (m, kd).....	44
10. Sambolagens tillämpning (m)	44
11. En svensk värdekommission (kd)	45
Särskilda yttranden	45
1. Registreringsförrättare	45
2. Förordnande av partnerskapsförrättare och vigselförrättare.....	46
3. Betänketiden vid äktenskapsskillnad	46
4. Överklagande av dom på äktenskapsskillnad.....	46
5. Utländska medborgares rätt till äktenskapsskillnad	47
6. Bodelning och gemensamma lån vid bodelning.....	47
7. Pensionsrättigheter vid bodelning	47
8. Lagstiftningen om sambor av samma kön.....	48

9. En svensk värdekommission	48	2000/01:LU13
10. En svensk värdekommission	49	
11. En svensk värdekommission	49	
Bilaga Remissyttranden över motion 2000/01:L404	51	